

Marzena Remlein • Ewa Walińska
Małgorzata Rówińska-Król • Waldemar Gos

Wielowymiarowość sprawozdawczości finansowej

Ewolucja i nowe perspektywy dla biznesu

Wielowymiarowość sprawozdawczości finansowej

Marzena Remlein • Ewa Walińska
Małgorzata Rówińska-Král' • Waldemar Gos

Wielowymiarowość sprawozdawczości finansowej

Ewolucja i nowe perspektywy dla biznesu

WYDAWNICTWO UEP

UNIWERSYTET
EKONOMICZNY
W POZNANIU

Poznań 2026

Komitet redakcyjny

Marcin Anholcer (przewodniczący), Monika Banaszewska, Barbara Borusiak, Szymon Cyfert, Bazyli Czyżewski, Aleksandra Gawel (wiceprzewodnicząca), Piotr Lis, Krzysztof Malaga, Marzena Remlein, Magdalena Stefańska, Eliza Szybowicz (sekretarz)

Recenzja

Anna Karmańska

Projekt okładki

Mateusz Czekala

Redakcja i korekta

Marlena Roszkiewicz

Autorzy

 Marzena Remlein, <https://orcid.org/0000-0001-7865-0319>

 Ewa Walińska, <https://orcid.org/0000-0002-5510-6246>

 Małgorzata Rówińska-Krań, <https://orcid.org/0000-0001-7085-3867>

 Waldemar Gos, <https://orcid.org/0000-0003-1182-4550>

Sugerowane cytowanie: Remlein, M., Walińska, E., Rówińska-Krań, M. i Gos, W. (2026). *Wielowymiarowość sprawozdawczości finansowej. Ewolucja i nowe perspektywy dla biznesu*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu. <https://doi.org/10.18559/978-83-8211-304-4>

ISBN 978-83-8211-303-7

eISBN 978-83-8211-304-4

<https://doi.org/10.18559/978-83-8211-304-4>

© Copyright by Marzena Remlein, Ewa Walińska, Małgorzata Rówińska-Krań, Waldemar Gos
Poznań 2026

Ta książka jest udostępniana na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe

WYDAWNICTWO UNIwersytetu Ekonomicznego w POZNANIU

ul. Powstańców Wielkopolskich 16, 61-895 Poznań

tel. 61 854 31 54, 61 854 31 55

<https://wydawnictwo.ue.poznan.pl>, e-mail: wydawnictwo@ue.poznan.pl

Adres do korespondencji: Al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań

Skład: Wydawnictwo eMPI², *Reginaldo Cammarano*

Druk: Perfekt – Gaul i wspólnicy sp.k.

ul. Skórzewska 63, 60-185 Skórzewo

Spis treści

Wstęp	7
1. Koncepcje i rozwój wielowymiarowej sprawozdawczości finansowej	13
1.1. Ewolucja sprawozdawczości finansowej – od funkcji dokumentacyjno- rozliczeniowej do systemu wielowymiarowej informacji	13
1.2. Koncepcja wielowymiarowości sprawozdania finansowego	17
1.3. Wymiar niefinansowy i wymiar narracyjny raportów biznesowych	21
1.4. Znaczenie wielowymiarowego sprawozdania dla interesariuszy	25
1.5. Cyfryzacja i automatyzacja procesów sprawozdawczych przedsiębior- stwa	31
1.6. Podsumowanie	36
2. Bilans i jego wielowymiarowość	39
2.1. Istota bilansu i jego rola w modelu sprawozdania finansowego	39
2.2. Aktywa, zobowiązania i kapitał własny – ogólne zasady klasyfikacji i wy- ceny	44
2.3. Prezentacja kategorii bilansowych – perspektywa polskich i międzyna- rodowych regulacji rachunkowości	51
2.4. Propozycja prezentacji informacji o sytuacji finansowej – formuła spra- wzdawcza bilansu	58
2.5. Podsumowanie	65
3. Wielowymiarowość raportowania wyników	67
3.1. Historyczny rozwój koncepcji prezentacji wyników	67
3.2. Sprawozdawcza prezentacja wyników – ramy regulacyjne	76
3.3. Prezentacja wyników a kryteria jakościowe sprawozdań finansowych ...	85
3.4. Propozycja prezentacji i ujawniania informacji o wynikach – rekomen- dacje rozwiązań	89
3.5. Podsumowanie	94
4. Rachunek przepływów pieniężnych i jego wielowymiarowość	97
4.1. Środki pieniężne versus kapitał (fundusz)	97
4.2. Ewolucja rachunku przepływów pieniężnych	103
4.3. Rodzaje działalności a przepływy pieniężne	106

4.4. Dylematy w zakresie sporządzania i doskonalenia rachunku przepływów pieniężnych	120
4.5. Podsumowanie	126
Zakończenie	129
Bibliografia	133
Spis rysunków i tabel	149
The multidimensionality of financial reporting: Evolution and new perspectives for business (Summary)	151

Wstęp

Sprawozdanie finansowe stanowi podstawowy instrument komunikacji ekonomicznej przedsiębiorstwa z jego interesariuszami, w szczególności z właścicielami, inwestorami, wierzycielami, menedżerami i instytucjami nadzorczymi. To ono przedstawia uporządkowany, ustandaryzowany i weryfikowalny obraz sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniki działalności jednostki. W literaturze podkreśla się jego wielowymiarowy charakter, wynikający z konieczności jednoczesnego ujmowania zasobów, efektów działalności i przepływów pieniężnych (Kieso i in., 2022). Mimo dynamicznego rozwoju nowych form raportowania to właśnie sprawozdanie finansowe pozostaje fundamentem oceny przedsiębiorstwa – ponieważ prezentuje obiektywne rezultaty prowadzonej działalności, ujmowane zgodnie z przepisami prawa bilansowego i zasadami rachunkowości oraz podlegające zewnętrznej weryfikacji.

Współczesna sprawozdawczość przedsiębiorstw nie ogranicza się wyłącznie do prezentowania danych finansowych. Coraz większego znaczenia nabiera raportowanie niefinansowe – obejmujące informacje dotyczące kwestii środowiskowych, społecznych i ładu korporacyjnego (ESG – Environmental, Social, Governance) – a także raportowanie narracyjne, które pozwala na szersze wyjaśnienie modelu biznesowego, strategii, czynników ryzyka czy perspektyw rozwoju jednostki gospodarczej. Rozbudowane komentarze zarządu, zintegrowane raporty czy prezentacje danych w formie graficznej odpowiadają na rosnące oczekiwania interesariuszy w zakresie przejrzystości i dostępności informacji. Coraz częściej raporty przyjmują formę atrakcyjną wizualnie – zawierają infografiki, wykresy i elementy narracyjne, co sprzyja realizacji ich funkcji komunikacyjnej.

Nie zmienia to jednak faktu, że rdzeniem systemu informacyjnego przedsiębiorstwa pozostaje sprawozdanie finansowe. Dane niefinansowe i narracyjne mogą rozszerzać, interpretować i kontekstualizować informacje finansowe, lecz nie zastępują ich w zakresie pomiaru efektów działalności i określenia kondycji ekonomicznej jednostki. To właśnie bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych dostarczają mierzalnych i porównywalnych podstaw oceny efektywności, rentowności, struktury finansowania oraz płynności. Wielowymiarowość sprawozdania finansowego wynika nie tylko z istnienia

jego różnych elementów składowych, lecz także z tego, że wzajemnie się one uzupełniają w procesie oceny działalności jednostki gospodarczej.

Autorzy niniejszej monografii przyjmują, że wielowymiarowość sprawozdawczości przedsiębiorstw występuje na dwóch poziomach. Pierwszy poziom odnosi się do całego systemu raportowania przedsiębiorstwa, który obejmuje sprawozdawczość finansową, sprawozdawczość niefinansową i sprawozdawczość narracyjną. Drugi poziom dotyczy samego sprawozdania finansowego i jego zdolności do prezentowania różnych aspektów sytuacji oraz działalności jednostki gospodarczej, np. oceny sytuacji majątkowej, finansowej, rentowności, płynności finansowej i wypłacalności.

W monografii uwaga została skoncentrowana przede wszystkim na wielowymiarowości sprawozdania finansowego. Termin „wielowymiarowość” rozumiany jest jako zdolność poszczególnych elementów sprawozdania finansowego do dostarczania komplementarnych perspektyw oceny przedsiębiorstwa. Obejmuje ona zarówno różne wymiary interpretacyjne informacji finansowych, jak i różne płaszczyzny ich komunikowania.

W celu uporządkowania terminologii przyjęto rozróżnienie pomiędzy:

- płaszczyznami komunikowania informacji – finansową, niefinansową i narracyjną,
- wymiarami interpretacyjnymi sprawozdania finansowego – majątkowym, efektywnościowym, płynnościowym, strukturalnym i prognostycznym.

Płaszczyzny odnoszą się do sposobu prezentacji i komunikowania informacji, natomiast wymiary interpretacyjne dotyczą znaczenia ekonomicznego oraz funkcji poznawczych informacji zawartych w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego.

Przyjęte ujęcie wielowymiarowości ma charakter holistyczny, jednak zakres monografii został świadomie ograniczony do analizy wielowymiarowości sprawozdania finansowego jako podstawowego komponentu współczesnego systemu raportowania przedsiębiorstw. Rozwój raportowania niefinansowego i narracyjnego stanowi w tym ujęciu istotny kontekst ewolucji współczesnego sprawozdania finansowego i zmian oczekiwań informacyjnych interesariuszy.

Celem monografii jest wskazanie znaczenia wielowymiarowości sprawozdania finansowego dla współczesnej praktyki biznesowej, w której tradycyjne dane finansowe współlistnieją z rozbudowanym raportowaniem niefinansowym i narracyjnym. Przyjęta perspektywa zakłada, że rzetelna ocena przedsiębiorstwa wymaga integracji różnych strumieni informacji, przy jednoczesnym zachowaniu prymatu danych finansowych jako podstawy obiektywnej oceny wyników działalności.

Monografia prezentuje wieloaspektową analizę sprawozdania finansowego jako systemu informacji ekonomicznej oraz wskazuje jego ewolucję w kierunku

ku modelu wielowymiarowego, integrującego ujęcie statyczne, dynamiczne i kasowe. Szczególną uwagę poświęcono identyfikacji ograniczeń tradycyjnego modelu sprawozdawczości finansowej i prezentacji kierunków jego rozwoju w warunkach rosnącego znaczenia informacji niefinansowych i narracyjnych oraz postępującej cyfryzacji i automatyzacji procesów raportowania.

Realizacji wskazanego celu podporządkowano następujące zadania badawcze:

1. Określenie istoty i znaczenia koncepcji wielowymiarowości sprawozdania finansowego oraz jej roli we współczesnej praktyce biznesowej.
2. Identyfikacja funkcji i znaczenia podstawowych elementów sprawozdania finansowego – bilansu, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych – w tworzeniu informacji użytecznej dla interesariuszy.
3. Ocena obowiązujących i projektowanych rozwiązań regulacyjnych dotyczących prezentacji poszczególnych komponentów sprawozdania finansowego.
4. Sformułowanie propozycji modyfikacji struktury informacyjnej sprawozdania finansowego, która to zmiana uwzględniałaby wyodrębnienie działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej we wszystkich jego elementach.

Realizacja wskazanych zadań badawczych wyznaczyła strukturę monografii. Rozdział pierwszy zawiera podstawy koncepcyjne i metodologiczne rozumienia wielowymiarowości sprawozdania finansowego, natomiast kolejne rozdziały rozwijają analizę poszczególnych elementów sprawozdania finansowego poprzez identyfikację ich funkcji informacyjnych, ocenę obowiązujących rozwiązań regulacyjnych i przedstawienie propozycji zmian odpowiadających współczesnym potrzebom informacyjnym interesariuszy.

Zaprezentowane rozważania odnoszą się do trzech podstawowych elementów sprawozdania finansowego: bilansu, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych. Świadomie pominięto szczegółową analizę zestawienia zmian w kapitale własnym, ponieważ uznano, że jego funkcje informacyjne pozostają w znacznym stopniu komplementarne wobec informacji prezentowanych w bilansie oraz rachunku zysków i strat. W centrum rozważań pozostaje wielowymiarowa interpretacja wskazanych komponentów, rozpatrywanych zarówno na płaszczyźnie finansowej, jak i w kontekście informacji niefinansowych oraz narracyjnych funkcjonujących we współczesnej sprawozdawczości przedsiębiorstw.

Opracowanie nie obejmuje szczegółowych procedur audytowych ani zagadnień podatkowych. Koncentruje się na użyteczności informacji dla interesariuszy i na możliwościach modernizacji formy i struktury sprawozdania.

W pracy zastosowano takie metody badawcze jak przegląd literatury, studium regulacji krajowych i międzynarodowych, analiza treści poszczególnych elementów sprawozdania finansowego. Wnioski sformułowano z wykorzysta-

niem indukcji logicznej i syntezy, przy jednoczesnym krytycznym odniesieniu do zasad rzetelnego i jasnego obrazu informacji finansowych.

Treść monografii została podzielona na cztery komplementarne rozdziały, których układ odzwierciedla zarówno logikę konstrukcji sprawozdania finansowego, jak i przyjętą perspektywę jego wielowymiarowej interpretacji.

Rozdział pierwszy wprowadza w problematykę wielowymiarowości sprawozdania finansowego, osadzając ją w szerszym kontekście ewolucji sprawozdawczości przedsiębiorstw. Omówiono w nim koncepcję wielowymiarowości sprawozdania finansowego, ze szczególnym uwzględnieniem rozszerzenia tradycyjnej płaszczyzny finansowej o kontekst informacji niefinansowych i narracyjnych raportów biznesowych. Przedstawiono również znaczenie wielowymiarowego sprawozdania finansowego dla współczesnego biznesu oraz rolę cyfryzacji i automatyzacji procesów sprawozdawczych jako czynników kształtujących nowe podejście do prezentacji i wykorzystywania informacji.

Rozdział drugi został poświęcony bilansowi jako statycznemu elementowi sprawozdania finansowego, prezentującemu sytuację majątkową i kapitałową jednostki na określony dzień. Na podstawie przeglądu literatury oraz analizy regulacji prawnych i praktyki sprawozdawczej ukazano ewolucję struktury informacyjnej bilansu w kontekście polskich i międzynarodowych standardów rachunkowości. Uwzględniono także najnowsze kierunki zmian, w tym rozwiązania przyjęte w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 18 „Prezentacja i ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych” (MSSF 18), które zapowiadają dalsze modyfikacje modelu sprawozdania finansowego. W konsekwencji zaproponowano strukturę bilansu opartą na wyodrębnieniu trzech obszarów działalności: operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej.

Rozdział trzeci koncentruje się na rachunku zysków i strat jako elemencie dynamicznym sprawozdania finansowego, umożliwiającym ocenę efektywności działalności jednostki w ujęciu memoriałowym. Zaprezentowano kluczowe kategorie charakteryzujące wyniki działalności jednostki, w szczególności zysk lub stratę oraz dochód całkowity, ujmując je w kontekście ewolucji koncepcji ustalania wyniku finansowego, z zastosowaniem podejścia transakcyjnego i bilansowego. Omówiono zasady prezentacji tych kategorii w świetle krajowych i międzynarodowych regulacji rachunkowości, z uwzględnieniem regulacji MSSF 18. Przeprowadzono także krytyczną analizę tych rozwiązań w odniesieniu do zasady rzetelnego i jasnego obrazu oraz jakościowych cech informacji finansowych, wskazując na ograniczenia ich stosowania. W odpowiedzi na zidentyfikowane wyzwania zaproponowano alternatywne podejście do prezentacji informacji o wynikach działalności.

Rozdział czwarty obejmuje zagadnienia związane z rachunkiem przepływów pieniężnych i prezentuje finansowy wymiar działalności przedsiębiorstwa

w ujęciu kasowym oraz jego znaczenie dla oceny płynności i stabilności finansowej. Omówiono istotę finansowania działalności gospodarczej i znaczenie informacji o przepływach pieniężnych w procesie decyzyjnym. W szczególności podkreślono, że rachunek przepływów pieniężnych umożliwia ocenę źródeł i poziomu pozyskiwanych środków pieniężnych, jak również kierunków ich wykorzystania. Ponadto przeprowadzono rozważania dotyczące relacji między kapitałem, źródłami finansowania a gotówką, definicji działalności operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej oraz dylematów związanych ze sporządzaniem rachunku przepływów pieniężnych.

Tak zaprojektowana struktura monografii pozwala na kompleksowe zaprezentowanie sprawozdania finansowego jako systemu wielowymiarowej informacji, łączącego ujęcie memoriałowe i kasowe oraz perspektywę statyczną i dynamiczną, a także uwzględniającego współczesne uwarunkowania technologiczne i informacyjne.

Podsumowując, monografia przyczynia się do pogłębienia wiedzy teoretycznej na temat wielowymiarowości sprawozdania finansowego oraz jego możliwości ewolucji w kontekście krajowych i międzynarodowych regulacji rachunkowości. Z perspektywy praktycznej dostarcza wskazówek dotyczących nowoczesnej prezentacji informacji finansowej i niefinansowej, wspierając efektywne wykorzystanie sprawozdania finansowego w procesach decyzyjnych przedsiębiorstw. Należy podkreślić, że mimo rosnącego znaczenia rozszerzonych form prezentacji i komunikowania informacji, merytoryczny fundament sprawozdawczości wciąż opiera się na uporządkowanych, mierzalnych i poddanych rygorowi systemu rachunkowości danych finansowych. Wielowymiarowość sprawozdania finansowego stanowi zatem nie tylko cechę konstrukcyjną dokumentu, lecz również warunek jego użyteczności analitycznej i decyzyjnej w realiach współczesnej gospodarki.

1. Koncepcje i rozwój wielowymiarowej sprawozdawczości finansowej

1.1. Ewolucja sprawozdawczości finansowej – od funkcji dokumentacyjno-rozliczeniowej do systemu wielowymiarowej informacji

Historia sprawozdawczości finansowej stanowi ilustrację zmieniających się oczekiwań wobec informacji generowanej przez system rachunkowości: od prostych zestawień majątkowych sporządzanych dla właścicieli przedsiębiorstw, poprzez rozwój rachunkowości memoriałowej i profesjonalizację zawodu księgowego, aż po współczesne raporty sporządzane zgodnie z krajowymi i międzynarodowymi standardami. Zakres, struktura i funkcje sprawozdania finansowego są systematycznie rozszerzane.

W literaturze podkreśla się, że początkowo sprawozdania były skierowane głównie do właścicieli i koncentrowały się przede wszystkim na stanie majątku oraz ochronie interesów kapitału (Nobes i Parker, 2008; Schroeder i in., 2001). Wraz z rozwojem rynków kapitałowych i wzrostem znaczenia inwestorów instytucjonalnych i wierzycieli sprawozdawczość zaczęła pełnić funkcję nie tylko informacyjną, ale też decyzyjną i prognostyczną. Oczekiwania użytkowników wobec niej przestały ograniczać się do prezentacji danych historycznych – pojawiła się potrzeba oceny efektywności, zdolności do generowania przepływów pieniężnych i ekspozycji na ryzyko.

Ewolucja ta miała charakter zarówno globalny, jak i lokalny. Polska, przechodząc przez odmienne fazy rozwoju ustrojowego i gospodarczego, wypracowała własną ścieżkę transformacji systemu rachunkowości – od modelu silnie powiązanego z fiskalizmem do systemu opartego na zasadzie wiernego i rzetelnego obrazu.

Korzenie rachunkowości na ziemiach polskich sięgają XV w. Początkowo księgi handlowe prowadzone były w języku niemieckim lub włoskim, co wynikało z dominującego wpływu ośrodków handlowych Europy Zachodniej (Żuraw, 2010, s. 191). Szczególną rolę odegrał Gdańsk jako centrum handlowe,

w którym zachowały się liczne księgi kupieckie i podręczniki rachunkowości (Gierusz i in., 1999, s. 60–64; Jaruga i Kabalski, 2012, s. 49). Na uwagę zasługuje podręcznik Sebastiana Gamersfeldera *Buchhalten durch zwey Bücher nach Italianiseher Art Und Weise* z 1570 r., prezentujący metodę podwójnego zapisu. Jak zauważa Wojciechowski (1964, s. 119), rozwiązania w nim opisane – w zakresie otwierania i zamykania kont – wykazują zaskakującą zbieżność z rozwiązaniami stosowanymi współcześnie.

W tym okresie ewidencja miała charakter wybiórczy – początkowo rejestrowano jedynie należności, następnie zobowiązania, a dopiero z czasem gotówkę, towary czy weksle. Dominowała księgowość pojedyncza, natomiast system podwójny stosowany był głównie przez większe przedsiębiorstwa kupieckie. Sprawozdawczość miała charakter czysto rozliczeniowy i nie była jeszcze narzędziem zarządczym w dzisiejszym rozumieniu.

Rewolucja przemysłowa i rozwój kapitalizmu w XIX w. przyczyniły się do wzrostu znaczenia rachunkowości jako instrumentu ochrony wierzycieli. Nastąpiła profesjonalizacja zawodu księgowego, a prowadzenie ksiąg rachunkowych zostało skodyfikowane w prawie handlowym.

Kluczowy akt prawny stanowił Kodeks handlowy z 1934 r., wprowadzony na mocy rozporządzenia Prezydenta RP (Rozporządzenie, 1934). Określał on obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych w sposób umożliwiający ustalenie stanu majątku i interesów handlowych, a także sporządzania bilansu według rzeczywistej wartości. Regulował również zasady rachunkowości w spółkach kapitałowych.

W okresie międzywojennym bilans sporządzony zgodnie z zasadami prawidłowej księgowości stanowił podstawę opodatkowania (Jaruga i Kabalski, 2012, s. 57). Oznaczało to silne powiązanie rachunkowości z systemem podatkowym – tendencję, która w Polsce utrzymywała się przez wiele kolejnych dekad.

W okresie Polski Ludowej rachunkowość podlegała ścisłej kontroli państwowej. System rachunkowości był podporządkowany potrzebom planowania centralnego i kontroli fiskalnej. Jak podkreśla Ewa Walińska (2012a, s. 224), do końca lat 80. głównym odbiorcą informacji finansowej były organy fiskalne.

Sprawozdawczość miała charakter sformalizowany i ograniczony, a jej podstawową funkcją było rozliczenie z wykonania planu. Elementy takie jak rachunek przepływów pieniężnych czy zestawienie zmian w kapitale własnym nie występowały w praktyce. Dominowały bilans oraz rachunek zysków i strat, przy czym ich struktura była ściśle określona przepisami wykonawczymi.

Wznowienie działalności Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie w 1991 r. i proces transformacji gospodarczej wymusiły zasadniczą reformę prawa bilansowego. W 1991 r. przyjęto rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie zasad prowadzenia rachunkowości (Rozporządzenie, 1991) oraz ustawę o ba-

daniu i ogłaszaniu sprawozdań finansowych i o biegłych rewidentach (Ustawa, 1991). Rozwiązania te zbliżyły polski system rachunkowości do standardów europejskich (Kołaczyk, 1997, s. 35).

Prawdziwym przełomem była jednak ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Ustawa, 1994). Wprowadziła ona zasadę wiernego i rzetelnego obrazu oraz przesunęła punkt ciężkości z rachunkowości podatkowej na rachunkowość handlową. Jak wskazują Alicja Jarugowa i Ewa Walińska (1997, s. 5), nowe regulacje uelastyczniły stosowanie zasad rachunkowości i zwiększyły odpowiedzialność kierownictwa za prezentowane informacje finansowe.

Ustawa rozszerzyła zakres sprawozdania finansowego o informację dodatkową i rachunek przepływów pieniężnych, a z początkiem XXI w. wprowadzono zestawienie zmian w kapitale własnym. Sprawozdanie finansowe zaczęło przyjmować postać systemu wzajemnie powiązanych elementów, prezentujących sytuację majątkową, wynik finansowy i płynność jednostki.

Równoległe do zmian krajowych następowała harmonizacja sprawozdawczości w wymiarze międzynarodowym. Utworzenie Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (RMSR, IASB – International Accounting Standards Board) i rozwój Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF, IFRS – International Financial Reporting Standards) miały na celu zapewnienie porównywalności informacji finansowej na rynkach globalnych.

W Polsce obowiązek stosowania MSSF wprowadzono dla emitentów papierów wartościowych notowanych na rynku regulowanym. Standardy te istotnie zmieniły filozofię sprawozdawczości – zwiększyły rolę instrumentów finansowych i zakres informacji ujawnianych na ich temat.

MSSF wprowadziły również koncepcyjne podejście oparte na nadrzędnych cechach jakościowych informacji finansowej, takich jak przydatność i wierne przedstawienie. Rozwinięto także koncepcję sprawozdania z całkowitych dochodów, co poszerzyło tradycyjne rozumienie wyniku finansowego.

W efekcie sprawozdawczość finansowa przestała służyć prezentacji skutków przeszłych zdarzeń gospodarczych, a stała się narzędziem oceny przyszłej zdolności jednostki do generowania korzyści ekonomicznych.

Współczesne sprawozdanie finansowe integruje informacje prezentowane na płaszczyźnie finansowej, niefinansowej i narracyjnej, przy czym każda z tych płaszczyzn umożliwia identyfikację określonych wymiarów interpretacyjnych odnoszących się do sytuacji i działalności jednostki. W ujęciu merytorycznym można wyróżnić następujące wymiary zawartości informacyjnej sprawozdania finansowego:

- aktywa i zobowiązania – tworzą wymiar majątkowy, ukazujący strukturę zasobów i źródeł ich finansowania,

- wynik finansowy – odzwierciedla wymiar efektywności, związany z oceną zdolności jednostki do generowania rezultatów ekonomicznych,
- przepływy pieniężne – kształtują wymiar płynności, umożliwiając ocenę zdolności do regulowania zobowiązań i utrzymania ciągłości działalności,
- kapitał własny – wyraża wymiar strukturalny, związany ze stabilnością finansową i relacjami właścicielskimi,
- ryzyko i zobowiązania warunkowe – tworzą wymiar prognostyczny, pozwalający ocenić przyszłe zagrożenia i potencjalne konsekwencje ekonomiczne działalności jednostki.

Ewolucję bilansu i jego roli w systemie rachunkowości analizują m.in. Sławomir Jędrzejewski i Ewa Bartnicka (2016), wskazując na przejście od funkcji czysto ewidencyjnej do funkcji analitycznej. Z kolei Marzena Remlein i Małgorzata Rówińska-Krał (2020) proponują model bilansu pozwalający na pełniejsze odzwierciedlenie treści ekonomicznej zdarzeń gospodarczych.

Zmieniły się również funkcje rachunkowości. Oprócz funkcji dowodowej i ewidencyjnej coraz większe znaczenie zyskują funkcje analityczna, optymalizacyjna, planistyczna i motywacyjna (Kiziukiewicz, 2006, s. 15; Sawicki, 2008, s. 164). Zbigniew Messner (2006, s. 7) podkreśla, że system informacyjny rachunkowości musi uwzględniać zróżnicowane potrzeby odbiorców pod względem szczegółowości, horyzontu czasowego i charakteru danych.

W kontekście rosnącej liczby interesariuszy – inwestorów, kredytodawców, regulatorów i społeczeństwa – sprawozdanie finansowe powinno być jednocześnie historyczne, dynamiczne i kompleksowe (wielowymiarowe). Wiarygodność informacji, jak zauważa Joanna Błażyńska (2015, s. 219), bezpośrednio wpływa na poziom ryzyka podejmowanych decyzji.

Analiza historyczna wskazuje, że rozwój sprawozdawczości finansowej przebiegał od modelu rozliczeniowego ku modelowi informacyjnemu i modelowi decyzyjnemu. Obecnie obserwuje się tendencję do integracji różnych płaszczyzn komunikowania informacji, cyfryzacji raportowania (XBRL – Extensible Business Reporting Language, rozszerzalny język sprawozdawczości finansowej), a także zwiększania zakresu ujawnień dotyczących ryzyka i zrównoważonego rozwoju.

Można przypuszczać, że kolejnym etapem ewolucji będzie jeszcze silniejsze powiązanie sprawozdawczości z analizą predykcyjną i wykorzystaniem narzędzi sztucznej inteligencji. Sprawozdanie finansowe nie będzie już wyłącznie „sprawozdaniem z przeszłości”, lecz stanie się elementem zintegrowanego systemu wspomagania decyzji.

Jeśliby spojrzeć na tę ewolucję z perspektywy kilkuset lat, widać wyraźnie, że rachunkowość przeszła drogę od skrupulatnie prowadzonej księgi kupieckiej do złożonego, wielowymiarowego systemu informacyjnego, stanowiącego funda-

ment funkcjonowania współczesnej gospodarki rynkowej. I choć zmieniają się standardy, technologie i oczekiwania interesariuszy, jedno pozostaje niezmiennie – potrzeba rzetelnej, porównywalnej i użytecznej informacji finansowej.

1.2. Koncepcja wielowymiarowości sprawozdania finansowego

Współczesna sprawozdawczość finansowa przestała pełnić wyłącznie funkcję ewidencyjną, sprowadzającą się do formalnego zestawienia aktywów i pasywów jednostki. Ewolucja regulacji rachunkowości, zarówno krajowych, jak i międzynarodowych, oraz rosnące potrzeby informacyjne interesariuszy doprowadziły do ukształtowania modelu raportowania, który należy postrzegać jako system wielowymiarowego odwzorowania rzeczywistości gospodarczej.

Wielowymiarowość sprawozdania finansowego oznacza, że sytuacja i działalność przedsiębiorstwa są prezentowane z różnych, komplementarnych perspektyw, z których każda odzwierciedla odmienny wymiar jego funkcjonowania: stan zasobów i źródeł finansowania (wymiar bilansowy), efektywność działalności (wymiar wynikowy) oraz zdolność generowania i utrzymania płynności finansowej (wymiar pieniężny).

W literaturze przedmiotu coraz częściej wskazuje się, że rzetelna ocena sytuacji finansowej i wyników działalności wymaga podejścia wielowymiarowego, integrującego dane bilansowe, wynikowe i pieniężne (Sierpińska i Jachna, 2004; Waśniewski i Skoczylas, 2004; Wędzki, 2025). Dopiero łączne rozpatrywanie wskazanych wymiarów pozwala ograniczyć ryzyko błędnych wniosków wynikających z analizy jednowymiarowej.

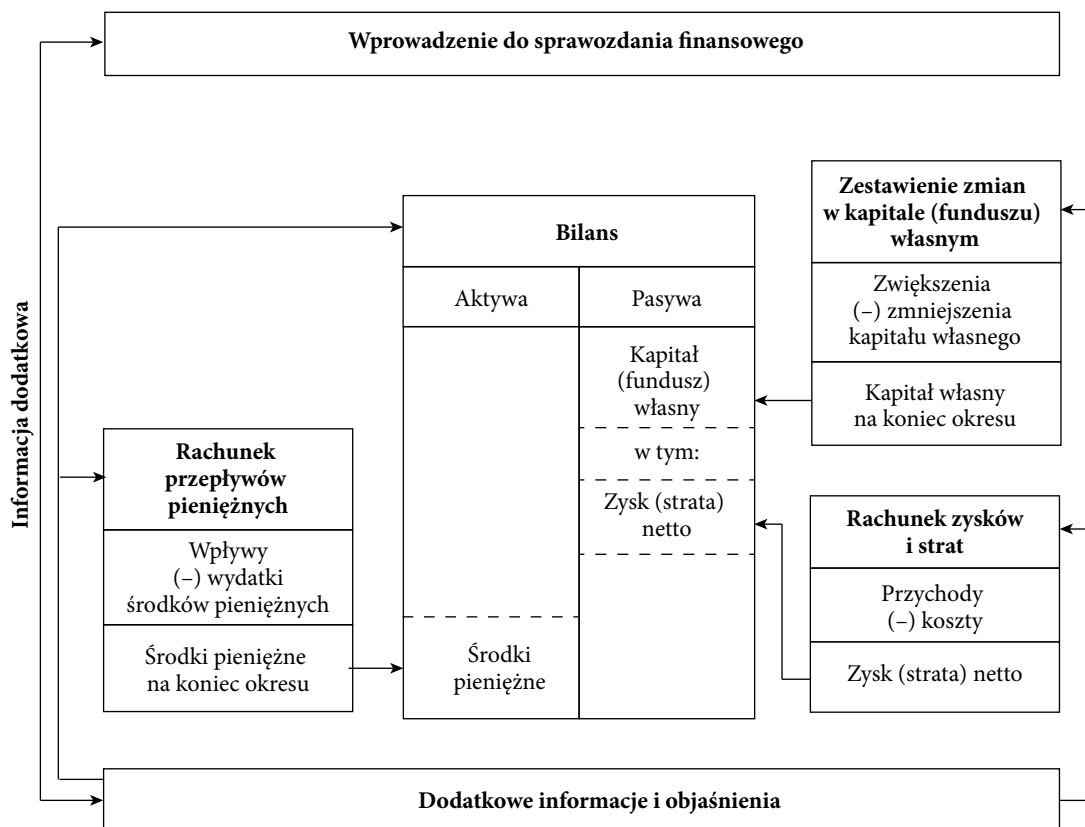
Zasadność takiego podejścia potwierdzają również założenia koncepcyjne sprawozdawczości finansowej opracowane przez IASB. Zgodnie z *Conceptual Framework for Financial Reporting* (2018, pkt 1.2) celem raportowania finansowego jest dostarczanie informacji użytecznych dla obecnych i potencjalnych inwestorów, kredytodawców oraz innych wierzycieli przy podejmowaniu decyzji dotyczących zapewnienia zasobów jednostce. Przydatność informacji finansowej wynika z możliwości oceny przyszłych przepływów pieniężnych przez analizę zmian w aktywach, zobowiązaniach i kapitale własnym. Tym samym uzasadnione staje się wielowymiarowe podejście łączące informacje o sytuacji majątkowej, wynikach działalności i przepływach pieniężnych. Wielowymiarowość jest konsekwencją przyjętego celu sprawozdawczości finansowej i odpowiedzią na rosnącą złożoność procesów gospodarczych zachodzących w przedsiębiorstwach i ich otoczeniu. Współczesne sprawozdanie finansowe nie jest zatem

jedynie zbiorem odrębnych zestawień liczbowych, lecz systemem wzajemnie powiązanych elementów, które w sposób komplementarny prezentują różne aspekty funkcjonowania jednostki gospodarczej.

Poszczególne elementy sprawozdania finansowego pozostają ze sobą w ścisłych związkach i wzajemnie się uzupełniają. Każdy z nich dostarcza istotnych informacji dotyczących sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, osiągniętych wyników finansowych, zdolności do generowania przepływów pieniężnych oraz zmian zachodzących w strukturze kapitałowej. Dopiero ich łączna analiza umożliwia pełniejszą ocenę kondycji ekonomicznej jednostki i skutków podejmowanych decyzji gospodarczych (Remlein, 2021, s. 35). Tak ukształtowany system sprawozdawczy odzwierciedla wielowymiarowy charakter informacji finansowej. Poszczególne elementy sprawozdania finansowego prezentują bowiem różne, lecz komplementarne perspektywy oceny działalności jednostki: stan zasobów, efektywność gospodarowania, przepływy pieniężne i zmiany w strukturze kapitałowej. Ich wzajemne powiązanie sprawia, że sprawozdanie finansowe staje się spójnym systemem informacyjnym, umożliwiającym wieloaspektową analizę sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstwa. Powiązania między poszczególnymi elementami sprawozdania finansowego prezentuje rysunek 1.1.

W wymiarze bilansowym sprawozdanie finansowe przedstawia statyczny obraz potencjału jednostki, ukazując aktywa jako kontrolowane zasoby o określonej wartości, zobowiązania jako istniejące obowiązki wynikające z przeszłych zdarzeń oraz kapitał własny jako rezydualną wartość aktywów po odjęciu zobowiązań. Wymiar bilansowy umożliwia ocenę m.in.: struktury majątku (aktywa trwałe i obrotowe), poziomu i struktury zadłużenia, relacji między kapitałem własnym a obcym, bezpieczeństwa finansowego jednostki. Należy jednak zwrócić uwagę, że bilans ma charakter statyczny i nie odzwierciedla dynamiki procesów gospodarczych, co ogranicza jego wartość interpretacyjną, jeśli jest analizowany w oderwaniu od pozostałych elementów sprawozdania finansowego. Może on prezentować wysoką wartość aktywów przy jednoczesnym pogorszeniu efektywności operacyjnej lub narastających problemach płynnościowych. Z perspektywy wielowymiarowej bilans stanowi fundament dalszej analizy, określa potencjał ekonomiczny jednostki i poziom ryzyka finansowego, które to informacje są następnie konfrontowane z osiąganym wynikiem i generowanymi przepływami pieniężnymi.

Drugi istotny wymiar sprawozdawczości finansowej – wynikowy – jest reprezentowany przez rachunek zysków i strat, który odzwierciedla efekty działalności jednostki w konkretnym okresie sprawozdawczym. Ten drugi istotny element sprawozdania finansowego opiera się na zasadzie memoriałowej, zgodnie z którą przychody i koszty ujmuje się w okresie ich powstania, niezależnie od momentu przepływu środków pieniężnych.

Rysunek 1.1. Powiązania pomiędzy elementami sprawozdania finansowego

Źródło: Remlein (2021, s. 36).

Wymiar wynikowy pozwala na dokonanie oceny m.in.: rentowności działalności operacyjnej, efektywności zarządzania kosztami, struktury przychodów, zdolności do generowania zysku netto. Jak wskazują Lyn Fraser i Aileen Ormiston (2016), analiza rachunku zysków i strat pozwala zrozumieć mechanizmy kreowania wartości w przedsiębiorstwie, jednak nie dostarcza pełnej informacji o jego kondycji finansowej. Dodatni wynik finansowy może bowiem wynikać z przychodów, które nie zostały jeszcze zrealizowane w postaci wpływów pieniężnych, lub z operacji o charakterze jednorazowym.

Ze względu na memoriałowy charakter wynik finansowy jest zależny od przyjętych zasad wyceny, polityki rachunkowości i szacunków zarządu (np. odpisy aktualizujące, rezerwy). W konsekwencji analiza wynikowa, choć niezbędna, wymaga uzupełnienia o ocenę bilansu i rachunku przepływów pieniężnych.

Relacja między bilansem a wynikiem finansowym została szczegółowo omówiona przez Eldona A. Hendriksena i Michaela F. van Bredę (2002), którzy wskazują, że wynik finansowy jest zmianą kapitału własnego w okresie sprawozdawczym (z wyłączeniem transakcji z właścicielami). Oznacza to, że rachunek zysków i strat nie może być analizowany w oderwaniu od struktury bilansowej. Podobnie Edgar O. Edwards i Philip W. Bell (1965) zwracają uwagę, że wynik finansowy jest funkcją przyjętych zasad wyceny aktywów i zobowiązań, a tym samym zysk nie jest kategorią absolutną, lecz zależy od polityki rachunkowości i stosowanych szacunków księgowych.

Tak rozumiany wymiar wynikowy pozostaje ściśle powiązany z bilansem, ponieważ zmiany w aktywach i zobowiązaniach bezpośrednio wpływają na wynik finansowy, a wyniki okresowe przekładają się na zmiany kapitału własnego. Ten związek pokazuje, że pełne zrozumienie sytuacji finansowej jednostki wymaga analizy zarówno danych bilansowych, jak i danych wynikowych w sposób komplementarny. Jak podkreśla Stephen H. Penman (2010), sam wynik finansowy nie stanowi wystarczającej podstawy do oceny wartości przedsiębiorstwa ani jego zdolności do generowania przyszłych przepływów pieniężnych.

Trzeci wymiar wielowymiarowej koncepcji sprawozdania finansowego – pieniężny – jest prezentowany w rachunku przepływów pieniężnych, który ukazuje rzeczywiste wpływy i wydatki środków pieniężnych w podziale na działalność operacyjną, inwestycyjną i finansową. W przeciwieństwie do rachunku zysków i strat rachunek przepływów pieniężnych bazuje na zasadzie kasowej. Przedstawia on perspektywę płynności finansowej i zdolności jednostki gospodarczej do przetrwania. W szczególności wymiar pieniężny pozwala ocenić m.in.: zdolność jednostki do regulowania zobowiązań, trwałość źródeł finansowania, możliwość finansowania inwestycji ze środków własnych czy realność wykazywanego wyniku finansowego.

W podejściu wielowymiarowym rachunek przepływów pieniężnych pełni funkcję weryfikującą wobec rachunku zysków i strat, umożliwiając ocenę jakości zysku. Patricia M. Dechow i Illia D. Dichev (2002) wykazują w swoich badaniach, że jakość wyniku finansowego zależy od trafności estymacji memoriałów, a rozbieżności między wynikiem a przepływami pieniężnymi mogą sygnalizować niską jakość zysku. Z kolei Patricia M. Dechow i Catherine M. Schrand (2004) podkreślają, że trwałość i przewidywalność zysku pozostają w ścisłym związku z generowanymi przepływami operacyjnymi.

Podsumowując, można stwierdzić, że trzy główne elementy sprawozdania finansowego – bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów – tworzą wielowymiarowy obraz sytuacji finansowej przedsiębiorstwa, będący podstawą kompleksowej oceny jego kondycji ekonomicznej. Istotą wielowymiarowości jest nie tyle współlistnienie trzech sprawozdań, ile ich komplementarne wy-

korzystanie analityczne. Zdaniem Geralda I. White'a i in. (2002) pełna analiza sytuacji majątkowo-finansowej przedsiębiorstwa wymaga badania powiązań między bilansem, rachunkiem zysków i strat oraz rachunkiem przepływów pieniężnych. W literaturze polskiej podobne stanowisko prezentują Dariusz Wędzki (2025), Wiktor Gabrusewicz (2014) oraz Maria Sierpińska i Tomasz Jachna (2004), którzy podkreślają, że syntetyczna ocena sytuacji finansowej opiera się na analizie płynności, zadłużenia, rentowności i sprawności działania. Tylko łączna ocena informacji zawartych w bilansie, rachunku zysków i strat oraz rachunku przepływów pieniężnych pozwala na całościowe uchwycenie sytuacji finansowej jednostki i ocenę zarówno jej potencjału majątkowego, jak i wyników działalności oraz zdolności do generowania środków pieniężnych. To z kolei umożliwia identyfikację powiązań między zmianami w aktywach i zobowiązaniach a wynikami okresowymi, a także ocenę, w jakim stopniu osiągnięty wynik finansowy przekłada się na rzeczywiste przepływy gotówkowe. Takie ujęcie uwzględnia zarówno statyczny wymiar bilansowy, jak i dynamiczny wymiar wynikowy i wymiar pieniężny, co jest podstawą do syntetycznej oceny kondycji finansowej przedsiębiorstwa. W konsekwencji wielowymiarowe podejście dostarcza narzędzi do kompleksowej interpretacji sprawozdania finansowego, umożliwiając jego wykorzystanie w zarządzaniu jednostką, podejmowaniu decyzji inwestycyjnych oraz ocenie płynności, rentowności i struktury finansowania.

1.3. Wymiar niefinansowy i wymiar narracyjny raportów biznesowych

Współczesne przedsiębiorstwa funkcjonują w otoczeniu, w którym coraz większe znaczenie przypisuje się społecznym i środowiskowym aspektom prowadzenia działalności gospodarczej. Wzrasta również znaczenie innych grup interesariuszy poza tradycyjnymi dostawcami kapitału, takich jak pracownicy, społeczności lokalne, organizacje społeczne czy instytucje publiczne. Rosnąca świadomość społeczna dotycząca problemów klimatycznych, ochrony środowiska, warunków pracy czy praw człowieka sprawia, że interesariusze oczekują od przedsiębiorstw większej przejrzystości w zakresie wpływu ich działalności na otoczenie społeczno-gospodarcze. Coraz bardziej złożone procesy gospodarcze i rosnące oczekiwania interesariuszy powodują, że tradycyjny zakres informacji finansowych nie wystarcza do pełnego zrozumienia mechanizmów tworzenia wartości przez przedsiębiorstwo. W konsekwencji system sprawozdawczości przedsiębiorstw stopniowo rozszerza się o nowe obszary ujawnień, obejmujące w szczególności informacje niefinansowe i narracyjne (Czajkowska, 2019, s. 36; Różańska, 2022, s. 17; Śniezek i in.,

2018, s. 45). Informacje te pozwalają lepiej zrozumieć kontekst funkcjonowania jednostki, jej model biznesowy, strategię rozwoju oraz wpływ działalności na otoczenie społeczne i środowiskowe. W rezultacie współczesna sprawozdawczość przedsiębiorstw ma coraz bardziej zintegrowany i wielowymiarowy charakter, łącząc dane finansowe z informacjami opisowymi i niefinansowymi.

W warunkach globalnej konkurencji oraz rosnącego znaczenia infrastruktury informacyjnej i komunikacyjnej sprawozdawczość niefinansowa staje się ważnym elementem systemu komunikacji przedsiębiorstwa z interesariuszami (Bek-Gaik i Surowiec, 2019, s. 199). W odróżnieniu od sprawozdawczości finansowej, która opiera się na relatywnie precyzyjnie określonych zasadach i standardach, zakres ujawnień niefinansowych jest w dużej mierze zróżnicowany i zależy od specyfiki działalności przedsiębiorstwa i przyjętej koncepcji raportowania. Przez wiele lat ujawnienia tego rodzaju miały charakter dobrowolny, jednak wraz ze wzrostem znaczenia informacji niefinansowych wprowadzono regulacje zobowiązujące wybrane podmioty do ich publikowania. W krajach Unii Europejskiej obowiązek ujawniania określonych informacji niefinansowych został wprowadzony w 2017 r. dla jednostek spełniających określone kryteria wielkości (Dyrektywa, 2014). Jednocześnie w praktyce raportowania nadal funkcjonuje zasada *comply or explain*, która dopuszcza możliwość odstąpienia od ujawniania niektórych informacji pod warunkiem odpowiedniego uzasadnienia takiej decyzji (Różańska, 2022, s. 18).

Istotną różnicą pomiędzy sprawozdawczością finansową a sprawozdawczością niefinansową jest również charakter prezentowanych informacji. Informacje finansowe odnoszą się przede wszystkim do zdarzeń gospodarczych przedstawianych w ujęciu wartościowym i stanowią podstawę oceny sytuacji majątkowej, finansowej oraz wynikowej jednostki (Błażyńska, 2015, s. 52). Sprawozdanie finansowe można zatem postrzegać jako usystematyzowany zbiór informacji finansowych dotyczących jednostki gospodarczej i czynników wpływających na jej działalność (Błażyńska, 2016, s. 45). W przypadku informacji niefinansowych zakres ujawnień jest znacznie szerszy i obejmuje zarówno dane ilościowe, jak i dane jakościowe, często prezentowane w formie opisowej.

Z uwagi na brak jednoznacznej definicji informacji niefinansowych proponuje się ich wyróżnianie nie tyle ze względu na charakter danych, ile przede wszystkim ze względu na cel ujawnienia (Fijałkowska i in., 2019, s. 20). Celem ujawniania informacji finansowych jest zasadniczo przedstawienie sytuacji majątkowej i finansowej jednostki oraz wyników jej działalności, głównie z perspektywy użytkowników zewnętrznych, takich jak inwestorzy czy kredytodawcy (Ga-brusewicz i Remlein, 2011, s. 14). Z kolei ujawnienia niefinansowe koncentrują się na prezentacji wpływu działalności przedsiębiorstwa na otoczenie społeczne i środowiskowe oraz na przedstawieniu działań podejmowanych w zakresie społecznej odpowiedzialności biznesu. Mają one na celu przekazanie informa-

cji o społecznej odpowiedzialności jednostki, ze szczególnym uwzględnieniem jej działań w kwestiach społecznych, pracowniczych, środowiska naturalnego, poszanowania praw człowieka i przeciwdziałania korupcji, a także opis rezultatów stosowania tych działań. Ujawnianie informacji niefinansowych wraz ze sprawozdaniem finansowym może pomóc wszystkim interesariuszom w zrozumieniu ogólnej kondycji jednostki gospodarczej i umożliwić podejmowanie bardziej świadomych i racjonalnych decyzji biznesowych (Bek-Gaik i Surowiec, 2019, s. 202). Wprowadzenie dodatkowych ujawnień niefinansowych nie tylko wzmacnia relacje jednostki z jej interesariuszami, ale też przekłada się pośrednio na wymiar finansowy działalności, co podkreśla praktyczne znaczenie integracji różnych płaszczyzn komunikowania informacji.

Dokonywanie przez jednostki gospodarcze dodatkowych ujawnień, wykraczających poza tradycyjne sprawozdanie finansowe, wiąże się z uzyskaniem istotnych korzyści o charakterze zarówno ogólnym, jak i finansowym. Do korzyści ogólnych wynikających z raportowania niefinansowego zalicza się m.in. (Chojnacka i Jadanowska, 2020, s. 50; Remlein, 2016, s. 55): poprawę reputacji przedsiębiorstwa, wzrost lojalności pracowników, lepsze relacje z interesariuszami, usprawnienie komunikacji wewnątrz organizacji, ograniczenie ryzyka ujawniania niedokładnych informacji dotyczących działań społecznych, obniżenie kosztów ubezpieczenia, wzmocnienie wartości firmy na rynku i wsparcie rozwoju innowacji. Oprócz korzyści ogólnych wynikających z raportowania niefinansowego dodatkowe ujawnienia przynoszą także wymierne efekty finansowe. Obejmują one zarówno redukcję kosztu kapitału i łatwiejszy dostęp do źródeł finansowania, jak i poprawę efektywności finansowej oraz wzrost rynkowej wartości przedsiębiorstwa (Chojnacka i Jadanowska, 2020, s. 50).

O istocie i znaczeniu sprawozdań niefinansowych świadczy coraz szerszy zakres regulacji prawnych obowiązujących w Unii Europejskiej i w polskim systemie prawnym, a także rozwój standardów i wytycznych, które umożliwiają przygotowanie rzetelnych i porównywalnych informacji niefinansowych, wspierających proces podejmowania decyzji przez szeroki krąg interesariuszy. Na poziomie europejskim kluczową rolę odgrywa dyrektywa 2014/95/UE (Dyrektywa, 2014) (*Non-Financial Reporting Directive* – NFRD), zastępowana obecnie przez dyrektywę 2022/2464 (Dyrektywa, 2022) (*Corporate Sustainability Reporting Directive* – CSRD), która wprowadza obowiązek raportowania zrównoważonego rozwoju dla szerokiego kręgu podmiotów i ustanawia szczegółowe wymogi dotyczące ujawnień ESG. W Polsce przepisy te zostały implementowane poprzez zmiany w ustawie o rachunkowości i powiązanych aktach prawnych, określające zakres obowiązków i kryteria podmiotów zobowiązanych do raportowania. Obok regulacji obowiązkowych przedsiębiorstwa korzystają także z niewiążących standardów i wytycznych, takich jak standardy *Global Reporting*

Initiative (GRI), Międzynarodowe Ramy Sprawozdawczości Zintegrowanej (*International Integrated Reporting Framework* – IIRF) czy Krajowy Standard Usług Atestacyjnych 3000 (KSUA 3000) oraz wytyczne Międzynarodowej Federacji Księgowych (*International Federation of Accountants* – IFAC), które wspierają spójne i wiarygodne ujawnianie informacji niefinansowych.

Współczesna sprawozdawczość przedsiębiorstw nie ogranicza się już wyłącznie do ujawnień finansowych i niefinansowych, lecz coraz częściej przyjmuje formę narracyjną, łącząc dane ilościowe z opisowym przedstawieniem strategii, modelu biznesowego oraz wpływu działalności jednostki na otoczenie społeczne i środowiskowe. Sprawozdawczość narracyjna jest definiowana „jako zbiór kompleksowych informacji o charakterze finansowym i niefinansowym dotyczących przeszłej, obecnej i przewidywanej sytuacji oraz wyników działalności gospodarczej przedstawianych w formie opisowej poza sprawozdaniem finansowym” (Czajkowska, 2024, s. 52). Sprawozdawczość narracyjna pełni również funkcję interpretacyjną, ponieważ umożliwia wyjaśnienie przyczyn osiągniętych wyników i prezentację kontekstu strategicznego działalności przedsiębiorstwa. „Rozwój form sprawozdawczych posługujących się narracją przejawia się zarówno w liczbie różnorodnych sprawozdań i raportów, jak i ich objętości oraz zawartości informacyjnej. Powoduje to znaczące zwiększanie się obszaru zainteresowań naukowych w ramach rachunkowości” (Czajkowska, 2024, 11). Opinie na temat sprawozdawczości narracyjnej prezentowane w literaturze przedmiotu są zróżnicowane – wskazywane są zarówno jej zalety, jak i ograniczenia (Beattie, 2014; Beattie i Davison, 2016; Karmańska, 2013; Mazurowska, 2014; Mućko, 2018). Krytyka koncentruje się przede wszystkim na braku jednoznacznych ram kontroli i ryzyku wykorzystywania sprawozdawczości narracyjnej do celów marketingowych. Rosnące znaczenie narracji w rachunkowości i zwiększająca się liczba form sprawozdawczych opartych na opisie słownym wskazują na potrzebę zapewnienia odpowiednich mechanizmów weryfikacji zewnętrznej, które zwiększą wiarygodność i użyteczność sprawozdań narracyjnych.

Wobec rosnącego znaczenia narracji w rachunkowości istotne staje się zidentyfikowanie sposobów jej wykorzystywania w praktyce sprawozdawczej. Narracje umożliwiają użytkownikom uzyskanie szczegółowych objaśnień dotyczących wyników finansowych, sytuacji majątkowej jednostki, a także planów i prognoz na przyszłość. Jednocześnie mogą być stosowane w celu kształtowania pożądanego wizerunku jednostki lub osób zarządzających, co w skrajnych przypadkach może prowadzić do manipulacji informacjami. Przedsiębiorstwa mogą być zainteresowane takim konstruowaniem obrazu prezentowanego w sprawozdaniach, aby odpowiadał on określonym celom i wpływał na decyzje interesariuszy korzystnie dla podmiotu raportującego. W literaturze przedmiotu podkreśla się, że jednostki gospodarcze wykorzystują różnorodne narracje w celu przedstawienia informacji

finansowych i niefinansowych w sposób pozytywny i atrakcyjny dla odbiorców raportów (Henry, 2008; Merkl-Davies i Koller, 2012; Sandberg i Holmlund, 2015; Schleicher i Walker, 2010). Do niewątpliwych zalet sprawozdawczości narracyjnej zalicza się m.in. rozszerzenie zakresu ujawnień i możliwość szerokiego raportowania informacji niefinansowych. Jednocześnie wskazuje się na jej ograniczenia, w tym przede wszystkim niską porównywalność i pozostawanie w znacznym stopniu poza kontrolą. W kontekście cech jakościowych informacji należy podkreślić, że sprawozdawczość narracyjna powinna dążyć do spełniania założeń koncepcyjnych jakości informacji, przy jednoczesnym zachowaniu właściwego stopnia subiektywizmu, który ogranicza neutralność przekazu. Trzeba zatem dążyć do doskonalenia sprawozdawczości narracyjnej i zwiększenia porównywalności raportów, m.in. poprzez opracowanie odpowiednich standardów i poprawę sprawdzalności prezentowanych informacji, m.in. dzięki rozwijaniu metod weryfikacji danych zawartych w sprawozdaniach narracyjnych.

Podsumowując, należy zauważyć, że współczesna sprawozdawczość przedsiębiorstw ma bardziej zintegrowany charakter. Obok tradycyjnych informacji finansowych coraz większą rolę odgrywają informacje niefinansowe i narracyjne, które pozwalają lepiej zrozumieć kontekst działalności jednostki, jej model biznesowy, strategię rozwoju i relacje z interesariuszami. W rezultacie system raportowania przedsiębiorstw ewoluje w kierunku wielowymiarowego systemu informacyjnego, w którym informacje finansowe, niefinansowe i narracyjne wzajemnie się uzupełniają, umożliwiając bardziej kompleksową ocenę działalności przedsiębiorstwa i jego zdolności do tworzenia wartości w długim okresie.

1.4. Znaczenie wielowymiarowego sprawozdania dla interesariuszy

Obecnie przedsiębiorstwa działają w coraz bardziej złożonym i dynamicznym otoczeniu rynkowym, w którym kluczową rolę odgrywa dostęp do rzetelnych informacji. Sprawozdania przedsiębiorstw stanowią podstawowe narzędzie komunikacji między przedsiębiorstwem a jego interesariuszami, w tym inwestorami, kredytodawcami, klientami, pracownikami i społecznością lokalną. Tradycyjna sprawozdawczość finansowa, zgodnie z koncepcjami Hendriksena i van Bredy (2002), pełni funkcję informacyjną, kontrolną i decyzyjną – dostarcza wiarygodnych danych o sytuacji majątkowej, wynikach finansowych oraz przepływach pieniężnych jednostki, umożliwiając ocenę rentowności, płynności i ryzyka działalności. Dane finansowe stanowią dla inwestorów podstawę do porównywania przedsiębiorstw, przewidywania przyszłych wyników i podejmowania decyzji inwestycyjnych i kredytowych (Alexander i Nobes, 2007). Ze względu na swoją

rangę sprawozdanie finansowe jest powszechnie uznawane za jeden z najważniejszych produktów rachunkowości. Stanowi ono syntetyczne ujęcie rezultatów działalności jednostki gospodarczej oraz jej sytuacji majątkowej i finansowej, a zarazem podstawowe źródło informacji wykorzystywane w procesach decyzyjnych. Znaczenie sprawozdania finansowego wynika przede wszystkim z jego funkcji informacyjnej wobec szerokiego grona odbiorców zewnętrznych, takich jak inwestorzy, kredytodawcy, kontrahenci, instytucje finansowe czy organy administracji publicznej. Na podstawie danych prezentowanych w sprawozdaniu finansowym interesariusze dokonują oceny kondycji ekonomicznej jednostki, poziomu ryzyka związanego z jej działalnością i perspektyw dalszego rozwoju.

Nie można jednak pominąć znaczenia sprawozdania finansowego dla odbiorców wewnętrznych. Zawarte w nim informacje stanowią istotne wsparcie dla kadry zarządzającej w procesach planowania, kontroli i podejmowania decyzji strategicznych i operacyjnych. Sprawozdanie finansowe pełni zatem funkcję nie tylko informacyjną, lecz także kontrolną i komunikacyjną, umożliwiając prezentację efektów działalności jednostki w sposób uporządkowany, porównywalny i zgodny z obowiązującymi regulacjami rachunkowości.

Współcześnie znaczenie sprawozdania finansowego dla biznesu dodatkowo wzrasta w związku z rosnącymi wymaganiami dotyczącymi przejrzystości i wiarygodności informacji gospodarczej. W warunkach globalizacji rynków i intensyfikacji konkurencji staje się ono jednym z kluczowych narzędzi budowania zaufania pomiędzy przedsiębiorstwem a jego interesariuszami, a także ważnym elementem systemu komunikacji ekonomicznej jednostki z otoczeniem. Podstawowe grupy interesariuszy przedsiębiorstwa i ich potrzeby informacyjne zaspokajane przez informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym zaprezentowano w tabeli 1.1.

Jak wynika z zestawienia przedstawionego w tabeli 1.1, potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych są zróżnicowane, a niekiedy wręcz sprzeczne. Pogodzenie wymagań tak wielu grup interesariuszy w ramach jednego dokumentu finansowego stanowi wyzwanie, które nie zawsze jest w pełni możliwe do zrealizowania. W praktyce przedsiębiorstwa mogą odpowiadać na te zróżnicowane oczekiwania poprzez przygotowywanie dodatkowych, wyspecjalizowanych sprawozdań szczegółowych, a także przez zamieszczanie informacji uzupełniających. Takie podejście umożliwia integrację danych finansowych z informacjami niefinansowymi i narracyjnymi, co zapewnia szersze spojrzenie na kondycję i strategię jednostki oraz uzyskanie pełniejszego obrazu wartości generowanej przez przedsiębiorstwo dla różnych interesariuszy. Wobec rosnącej złożoności potrzeb informacyjnych interesariuszy i ograniczeń tradycyjnego sprawozdania finansowego coraz większego znaczenia nabierają informacje o charakterze niefinansowym, obejmujące w szczególności aspekty środowiskowe, społeczne i związane z łaodem korporacyjnym (ESG).

Tabela 1.1. Interesariusze przedsiębiorstwa i ich potrzeby informacyjne zaspokajane przez sprawozdanie finansowe

Grupa interesariuszy	Główne potrzeby informacyjne	Przykładowe informacje pozyskiwane ze sprawozdania finansowego
Interesariusze zewnętrzni		
Inwestorzy (akcjonariusze, udziałowcy)	ocena efektywności inwestycji oraz zdolności jednostki do generowania zysków i wypłaty dywidend	wynik finansowy, poziom rentowności, przepływy pieniężne, wartość kapitałów własnych
Potencjalni inwestorzy	ocena atrakcyjności inwestycyjnej przedsiębiorstwa oraz poziomu ryzyka inwestycyjnego	dynamika przychodów i zysków, struktura aktywów i kapitałów, wskaźniki rentowności i zadłużenia
Kredytodawcy i instytucje finansowe (banki)	ocena zdolności kredytowej i terminowości spłaty zobowiązań	poziom zadłużenia, płynność finansowa, przepływy pieniężne z działalności operacyjnej
Kontrahenci (dostawcy i odbiorcy)	ocena wiarygodności handlowej oraz stabilności finansowej przedsiębiorstwa	poziom zobowiązań i należności, płynność finansowa, stabilność przychodów
Konkurencja	ocena pozycji rynkowej przedsiębiorstwa oraz jego strategii finansowej	wielkość sprzedaży, poziom kosztów, inwestycje
Społeczeństwo i społeczności lokalne	ocena wpływu przedsiębiorstwa na rozwój gospodarczy i stabilność ekonomiczną otoczenia	wielkość działalności, zatrudnienie, skala inwestycji
Firmy leasingowe	ocena zdolności przedsiębiorstwa do regulowania opłat leasingowych	poziom zadłużenia, płynność finansowa, struktura aktywów
Agencje rządowe i organy administracji publicznej	nadzór nad przestrzeganiem przepisów prawa oraz kontrola rozliczeń podatkowych	przychody, koszty, wynik finansowy, informacje podatkowe
Główny Urząd Statystyczny	gromadzenie danych statystycznych dotyczących działalności przedsiębiorstw	wielkość aktywów, przychodów, zatrudnienia, inwestycji
Biegli rewidenci	weryfikacja rzetelności i prawidłowości prezentowanych informacji finansowych	kompletność i zgodność danych finansowych z przepisami rachunkowości
Biegli sądowi	analiza sytuacji finansowej przedsiębiorstwa w postępowaniach sądowych	dane o aktywach, zobowiązaniach, wyniku finansowym
Firmy konsultingowe i doradczce	analiza kondycji finansowej przedsiębiorstwa oraz przygotowanie rekomendacji zarządczych	struktura kosztów, rentowność, płynność finansowa
Media	informowanie opinii publicznej o sytuacji ekonomicznej przedsiębiorstw	wynik finansowy, dynamika przychodów, skala działalności
Interesariusze wewnętrzni		
Zarząd i kadra kierownicza	ocena wyników działalności przedsiębiorstwa oraz wsparcie procesów planowania i kontroli	wynik finansowy, struktura kosztów, rentowność działalności, przepływy pieniężne
Pracownicy i związki zawodowe	ocena stabilności zatrudnienia, możliwości wzrostu wynagrodzeń oraz sytuacji ekonomicznej jednostki	wynik finansowy, dynamika przychodów, koszty działalności

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Remlein (2021, s. 33); Wędzki (2025, s. 30–31).

Raportowanie niefinansowe umożliwia interesariuszom ocenę zdolności przedsiębiorstwa do tworzenia wartości w długim okresie, a także wpływu jego działalności na otoczenie społeczne i środowiskowe. Badania pokazują, że informacje tego typu są istotne dla inwestorów instytucjonalnych, klientów i partnerów biznesowych, którzy coraz częściej przy podejmowaniu decyzji kierują się kryteriami zrównoważonego rozwoju (Gray i in., 2017; Michalczuk i Konarzewska, 2018). Przedsiębiorstwa wykorzystują raporty niefinansowe do budowania reputacji, zwiększania zaufania interesariuszy i komunikowania swojej odpowiedzialności społecznej, co staje się czynnikiem przewagi konkurencyjnej. Ujawnienia w tym zakresie umożliwiają szerszą ocenę modelu biznesowego przedsiębiorstwa, identyfikację ryzyk i szans o charakterze pozafinansowym, a także analizę jego wpływu na otoczenie gospodarcze i społeczne. Informacje te stanowią istotne uzupełnienie danych finansowych, dzięki czemu wspierają proces podejmowania decyzji przez różne grupy interesariuszy i wzmacniają transparentność i wiarygodność jednostki. Zakres potrzeb informacyjnych zaspokajanych przez sprawozdania niefinansowe w ujęciu obszarów ESG zaprezentowano w tabeli 1.2.

Kolejnym etapem rozwoju wielowymiarowej sprawozdawczości przedsiębiorstw było wprowadzenie koncepcji raportowania zintegrowanego, stanowiącej odpowiedź na ograniczenia tradycyjnego modelu raportowania skoncentrowanego głównie na danych finansowych i odrębnie prezentowanych informacjach niefinansowych. Rozszerzeniem klasycznej sprawozdawczości finansowej i raportowania niefinansowego jest zatem raport zintegrowany, który łączy informacje finansowe i niefinansowe w jednym, spójnym dokumencie. Podejście to umożliwia przedstawienie przedsiębiorstwa jako całości wzajemnie powiązanych zasobów, procesów i relacji, a także lepsze odzwierciedlenie jego zdolności do tworzenia wartości w krótkim, średnim i długim okresie.

Ideą twórców dokumentu *International Integrated Reporting Framework* opracowanego przez IIRC (2021) było dostarczenie interesariuszom przejrzystych i kompleksowych informacji o strategii organizacji, jej modelu biznesowym i kierunkach rozwoju. Koncepcja ta opiera się na analizie powiązań między różnymi rodzajami kapitału – finansowym, produkcyjnym, ludzkim, intelektualnym, społecznym i naturalnym – a wynikami działalności przedsiębiorstwa. Takie ujęcie pozwala lepiej zrozumieć proces tworzenia wartości, pokazując, w jaki sposób wykorzystywane zasoby są przekształcane zarówno w efekty ekonomiczne, takie jak wzrost przychodów, rentowności czy wartości przedsiębiorstwa, jak i efekty pozaekonomiczne, obejmujące m.in. wpływ na środowisko, relacje z interesariuszami, rozwój kapitału ludzkiego oraz oddziaływanie społeczne. Integracja informacji dotyczących kapitałów sprzyja identyfikacji kluczowych zależności i pokazuje wpływ decyzji strategicznych na długoterminową stabilność i rozwój organizacji.

Tabela 1.2. Interesariusze przedsiębiorstwa i ich potrzeby informacyjne zaspokajane przez sprawozdanie niefinansowe

Grupa interesariuszy	Główne potrzeby informacyjne	Przykładowe informacje pozyskiwane ze sprawozdania niefinansowego
Interesariusze zewnętrzeni		
Inwestorzy (akcjonariusze, udziałowcy)	ocena długoterminowej wartości przedsiębiorstwa, ryzyka ESG oraz odporności modelu biznesowego	informacje o klimacie i emisjach, zarządzaniu ryzykiem, ładzie korporacyjnym, wskaźniki zrównoważonego rozwoju
Kredytodawcy i instytucje finansowe (banki)	ocena ryzyka niefinansowego wpływającego na stabilność finansową	polityki zarządzania ryzykiem ESG, dane o wpływie na środowisko, raportowanie zgodne z taksonomią zrównoważonego finansowania
Kontrahenci (dostawcy i odbiorcy)	standardy etyczne i środowiskowe w łańcuchu dostaw	kodeksy etyczne, polityki zakupowe, informacje o odpowiedzialnym łańcuchu dostaw
Konkurencja	benchmarking w zakresie zrównoważonego rozwoju i odpowiedzialności biznesu	wskaźniki ESG, cele klimatyczne, praktyki zarządcze
Społeczeństwo i społeczności lokalne	ocena wpływu działalności przedsiębiorstwa na środowisko i społeczeństwo	emisje, zużycie zasobów, działania prospołeczne, inwestycje środowiskowe
Firmy leasingowe	ocena zdolności przedsiębiorstwa do regulowania opłat leasingowych	poziom zadłużenia, płynność finansowa, struktura aktywów
Agencje rządowe i organy administracji publicznej	monitorowanie realizacji obowiązków w zakresie ESG i zgodności z regulacjami	wskaźniki środowiskowe, dane o emisjach, informacje o zgodności z przepisami
Główny Urząd Statystyczny	dane do analiz makroekonomicznych i społecznych	wskaźniki zatrudnienia, wpływ na lokalną społeczność, dane środowiskowe
Biegli rewidenci	weryfikacja rzetelności ujawnień niefinansowych	zgodność raportowania z wymogami regulacyjnymi, kompletność ujawnień
Media	transparentność działań przedsiębiorstwa oraz ich wpływ na otoczenie	informacje o politykach ESG, inicjatywach społecznych i środowiskowych
Interesariusze wewnętrzni		
Zarząd i kadra kierownicza	identyfikacja ryzyk i szans niefinansowych, wsparcie strategii zrównoważonego rozwoju	cele ESG, polityki środowiskowe i społeczne, analiza ryzyk, wskaźniki realizacji strategii
Pracownicy i związki zawodowe	warunki zatrudnienia, bezpieczeństwo pracy, polityka personalna	dane o zatrudnieniu, różnorodności, równości szans, BHP, rotacji pracowników

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Adams (2015); Eccles i Krzus (2010); Różańska (2022).

Raport zintegrowany koncentruje się na prezentacji relacji między strategią, ryzykami, szansami i zasobami niezbędnymi do realizacji celów przedsiębiorstwa. Szczególne znaczenie ma orientacja przyszłościowa, która umożliwia wyjaśnienie, w jaki sposób działania podejmowane obecnie wpływają na zdolność jednostki do generowania wartości w perspektywie długoterminowej. W tym kontekście raportowanie zintegrowane wspiera procesy strategicznego zarządzania, ułatwia rozpoznanie szans i ryzyk oraz sprzyja bardziej kompleksowej ocenie działalności przedsiębiorstwa przez różne grupy interesariuszy (Eccles i Krzus, 2010).

Podejście to miało również na celu znalezienie równowagi pomiędzy elastycznością organizacyjną a potrzebą zapewnienia określonych ram koncepcyjnych, pozwalających na porównywanie informacji między jednostkami. Dzięki temu możliwe jest uwzględnienie zróżnicowanych uwarunkowań działalności przedsiębiorstw przy jednoczesnym zachowaniu spójności i przejrzystości ujawnień, odpowiadających kluczowym potrzebom informacyjnym interesariuszy (Różańska i in., 2024).

Raportowanie zintegrowane podkreśla także znaczenie relacji z interesariuszami jako istotnego elementu procesu tworzenia wartości. Transparentne przedstawienie sposobu identyfikowania i uwzględniania uzasadnionych oczekiwań otoczenia oraz reagowania na nie sprzyja budowaniu zaufania i wzmacnia odpowiedzialność zarządczą. Wartość organizacji jest bowiem współtworzona w relacjach z interesariuszami, a nie wyłącznie generowana wewnętrznie. Jednocześnie raport zintegrowany powinien umożliwiać dialog z interesariuszami i uwzględniać informacje zwrotne dotyczące kwestii ekonomicznych, środowiskowych i społecznych, co sprzyja lepszemu rozpoznawaniu trendów, ryzyk i nowych możliwości rozwoju. W literaturze wskazuje się jednak, że praktyka raportowania nie zawsze w pełni realizuje tę ideę, a podejście do interesariuszy bywa nadal w znacznym stopniu instrumentalne (Brown i Dillard, 2014; Dumay i in., 2016; Farneti i in., 2019).

W rezultacie raportowanie zintegrowane stanowi kluczowy element ewolucji wielowymiarowej sprawozdawczości, łącząc perspektywy finansową, niefinansową i strategiczną w jednym dokumencie i wzmacniając znaczenie informacji jako narzędzia budowania długoterminowej wartości przedsiębiorstwa.

Integralnym elementem nowoczesnej sprawozdawczości jest również raportowanie narracyjne, które uzupełnia dane liczbowe o kontekst strategiczny, wyjaśnienia dotyczące przyjętej polityki zarządczej i ocenę perspektyw rozwoju. Narracje w raportach rocznych i raportach zrównoważonego rozwoju zwiększają interpretowalność informacji przez interesariuszy, umożliwiając im lepsze zrozumienie celów, strategii i decyzji podejmowanych przez kierownictwo (Brennan i Merkl-Davies, 2013). Raportowanie narracyjne pomaga również w ocenie spójności działań przedsiębiorstwa z deklarowanymi wartościami

i strategią, co jest istotne zarówno dla inwestorów, jak i dla klientów oraz społeczności lokalnej.

Analiza literatury wskazuje, że współczesne sprawozdania – finansowe, niefinansowe, zintegrowane i narracyjne – pełnią komplementarną funkcję w zarządzaniu przedsiębiorstwem i komunikacji z interesariuszami. Dostarczają one narzędzi do oceny bieżącej kondycji jednostki, przewidywania jej zdolności do tworzenia wartości w długim okresie i podejmowania decyzji inwestycyjnych, kredytowych czy strategicznych. Integracja tych informacji zwiększa przejrzystość działalności, ogranicza asymetrię informacyjną i wzmacnia zaufanie interesariuszy, a w konsekwencji przyczynia się do długoterminowego sukcesu przedsiębiorstwa i umocnienia jego pozycji rynkowej.

1.5. Cyfryzacja i automatyzacja procesów sprawozdawczych przedsiębiorstwa

W kontekście wielowymiarowej sprawozdawczości finansowej cyfryzacja i automatyzacja przestają być jedynie dodatkowymi narzędziami usprawniającymi pracę działów finansowych – stają się fundamentem transformacji całego łańcucha raportowania. Technologie cyfrowe zmieniają sposób gromadzenia, przetwarzania, analizy i prezentacji danych finansowych i niefinansowych (Koleva i Mitreva, 2023; Meraghni i in., 2021), a ich wpływ jest widoczny zarówno wewnątrz organizacji, jak i w relacji z interesariuszami zewnętrznymi.

Cyfryzacja i automatyzacja procesów sprawozdawczych stanowią kluczowe elementy modernizacji funkcjonowania przedsiębiorstwa jako całości. Wdrożenie nowoczesnych rozwiązań technologicznych umożliwia szybsze i bardziej precyzyjne wykonywanie powtarzalnych zadań, a to bezpośrednio przekłada się na zwiększenie efektywności pracy działów księgowości i usprawnienie procesów sprawozdawczych (van der Aalst i in., 2018). W konsekwencji pracownicy mogą koncentrować się na analizie danych, podejmowaniu decyzji i działaniach o wyższej wartości dodanej, co podnosi zarówno ich satysfakcję zawodową, jak i efektywność całego przedsiębiorstwa. Zautomatyzowane systemy sprawozdawcze pozwalają również skrócić czas sporządzania raportów i zwiększyć ich dokładność, a w konsekwencji ograniczają ryzyko błędów w księgowości i rozliczeniach finansowych (Remlein i in., 2022). Automatyzacja sprzyja też lepszemu zarządzaniu danymi; systemy cyfrowe mogą w czasie rzeczywistym gromadzić, przetwarzać i analizować duże wolumeny informacji, a to ułatwia podejmowanie decyzji strategicznych i optymalizację procesów biznesowych. W praktyce oznacza to możliwość łatwego skalowania operacji bez konieczności

proporcjonalnego zwiększania liczby pracowników, co jest szczególnie istotne w okresach wzmożonego obciążenia, np. zamknięcia roku i sporządzania sprawozdania finansowego (Dubey i in., 2023).

Kolejnym efektem cyfryzacji i automatyzacji procesów sprawozdawczych jest poprawa jakości obsługi interesariuszy. Zautomatyzowane procesy umożliwiają szybsze generowanie raportów finansowych i niefinansowych, a także bardziej spersonalizowaną komunikację, a to zwiększa przejrzystość działań przedsiębiorstwa i zaufanie interesariuszy (Geyer-Klingenberg i in., 2018).

Pomimo licznych korzyści wdrożenie cyfryzacji i automatyzacji w procesach sprawozdawczych wiąże się również z wyzwaniami. W szczególności istnieje ryzyko redukcji zatrudnienia w obszarach realizujących zadania rutynowe, co może mieć konsekwencje społeczne i przyczyniać się do pogłębiania nierówności (Frey i Osborne, 2017). Ponadto proces implementacji nowych technologii często napotyka opór pracowników, wynikający z obaw o utratę miejsc pracy, ograniczonego zaufania do systemów cyfrowych i przywiązania do tradycyjnych metod pracy (Frank i in., 2023).

Oprócz wyzwań związanych z adaptacją pracowników do nowych technologii istotnym czynnikiem ograniczającym wdrożenie cyfryzacji i automatyzacji procesów sprawozdawczych są także związane z tym koszty. Nakłady finansowe obejmują zarówno zakup i utrzymanie nowoczesnych technologii, jak i modernizację infrastruktury IT oraz szkolenia pracowników, co może stanowić istotną barierę szczególnie dla mniejszych przedsiębiorstw (Moderno i in., 2021). Dodatkowo automatyzacja systemów sprawozdawczych wiąże się z ograniczoną elastycznością w dynamicznych warunkach biznesowych, gdyż systemy te są projektowane głównie do realizacji określonych zadań, a ewentualne awarie oprogramowania mogą zakłócić funkcjonowanie organizacji. Równie istotnym wyzwaniem pozostaje bezpieczeństwo danych – cyfrowe systemy gromadzące informacje finansowe i niefinansowe są potencjalnym celem cyberataków, które wiążą się z utratą poufnych danych i naruszeniem obowiązujących przepisów dotyczących ochrony informacji (Chu, 2023; McKinsey Global Institute, 2018).

W ramach cyfryzacji procesów sprawozdawczych stosuje się nowoczesne narzędzia i technologie, które wspierają zarówno automatyzację operacji, jak i poprawę jakości oraz spójności raportowania. Do kluczowych rozwiązań należą systemy planowania zasobów przedsiębiorstwa (Enterprise Resource Planning – ERP), technologie automatyzujące procesy (Robotic Process Automation – RPA) i aplikacje wykorzystujące sztuczną inteligencję, które pozwalają na efektywne gromadzenie, przetwarzanie i analizę danych finansowych i niefinansowych.

Systemy klasy ERP stanowią centralny magazyn danych przedsiębiorstwa, skalając informacje z różnych obszarów działalności (finanse, logistyka, kadry) i zapewniając jednolitą bazę danych. Rozwój inteligentnych komponentów ERP

umożliwia automatyczne pozyskiwanie danych źródłowych, co ogranicza konieczność manualnego wprowadzania i przetwarzania informacji. W efekcie sprawozdawczość finansowa i sprawozdawczość niefinansowa stają się częścią zintegrowanego procesu raportowego, a ryzyko błędów konstrukcyjnych jest znacznie ograniczone. Wdrożenie ERP i zintegrowanych systemów informacyjnych sprzyja również transformacji roli działów finansowych – z funkcji operacyjnych w kierunku funkcji strategicznych w przedsiębiorstwie (Chomuszek, 2016). Wybór i wdrożenie systemów klasy ERP pozwala uzyskać wymierne korzyści w zakresie sprawozdawczości finansowej i niefinansowej. Do najważniejszych z nich należą: skrócenie czasu zamknięcia miesięcznych i rocznych raportów, możliwość opracowywania wybranych zestawień i raportów w różnych ujęciach, ograniczenie ryzyka niezgodności dzięki automatycznemu stosowaniu krajowych i międzynarodowych standardów rachunkowości, przeprowadzanie pogłębionych analiz w krótkim czasie oraz efektywne gromadzenie i przetwarzanie informacji pochodzących z różnych obszarów działalności przedsiębiorstwa (Voss i Prewysz-Kwinto, 2013).

Uzupełnieniem funkcjonalności systemów klasy ERP w zakresie cyfryzacji procesów sprawozdawczych jest standaryzacja formatu prezentowanych i przekazywanych danych. W tym kontekście szczególne znaczenie zyskują eXtensible Business Reporting Language (XBRL) i jego rozszerzenie iXBRL, które umożliwiają publikowanie sprawozdań w ustrukturyzowanej, maszynowo odczytywalnej formie. Rozwiązania te sprzyjają integracji danych z narzędziami analitycznymi i systemami zewnętrznymi np. regulatorów, giełd czy instytucji analitycznych. W konsekwencji raporty finansowe i niefinansowe mogą być automatycznie przetwarzane, analizowane i porównywane, co istotnie zwiększa przejrzystość i porównywalność informacji, także w skali całych rynków kapitałowych. Zadaniem XBRL jest przesyłanie odbiorcom, w tym instytucjom państwowym, elektronicznych danych jednoznacznie rozpoznawalnych przez wszystkich użytkowników (Ramin i Reiman, 2012). Wprowadzenie standardu XBRL umożliwia analitykom finansowym, inwestorom, księgowym, instytucjom publicznym i innym interesariuszom łatwiejszy dostęp do ustrukturyzowanych danych oraz ich automatyczne przetwarzanie i porównywanie między różnymi jednostkami gospodarczymi. W rezultacie zmniejszona zostaje pracochłonność analiz, które w tradycyjnym ujęciu wymagały ręcznego pozyskiwania i przetwarzania informacji (ESMA, 2028; IFRS, 2020).

Wdrożenie standardu XBRL przynosi wiele korzyści, w szczególności dzięki automatycznemu przenoszeniu danych do narzędzi analitycznych, a co za tym idzie ograniczaniu błędów i skracaniu czasu poświęcanego na ręczne wprowadzanie informacji. Automatyzacja tych procesów sprzyja również zwiększeniu efektywności komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem, umożliwiając szybsze

i bardziej spójne udostępnianie danych inwestorom, analitykom i innym interesariuszom (Voss, 2016).

Wraz z rozwojem technologii coraz większe znaczenie w cyfryzacji procesów sprawozdawczych zyskują rozwiązania typu RPA. Systemy te pozwalają na automatyzację powtarzalnych zadań księgowych i raportowych – począwszy od agregowania danych, przez walidację i klasyfikację, aż po generowanie wybranych raportów. „Prowadzone badania dowodzą, że implementacja RPA może przynieść jednostkom gospodarczym zarówno wymierne korzyści, tj. redukcję kosztów (Le Clair i in., 2017), redukcję zatrudnienia (Doguc, 2020), zwiększenie szybkości procesów (Lacity i Willcocks, 2016), integrację niekompatybilnych systemów informatycznych (Łada i Mierzejewska 2021), jak i niewymierne korzyści, m.in. lepszą kontrolę i poprawę jakości procesów, zmniejszenie liczby popełnianych błędów (Doguc, 2020), wyższą jakość danych (dokładność, spójność) (Jędrzejka, 2020), możliwość pracy ciągłej (Anagnoste, 2018; Driscoll, 2018), zwiększenie efektywności pracy (Aguire i Rodriguez, 2017), niezależność geograficzną i kulturową (Driscoll, 2018), pozytywny wpływ na pracowników (Raju i Koch, 2019) przy względnej łatwości wdrożenia (Fersht i Slaby, 2012; Lacity i Willcocks, 2016)” (Remlein i in., 2022, s. 52). Zastosowanie systemów RPA ogranicza też ryzyko błędów ludzkich i odciąża specjalistów finansowych, umożliwiając im skoncentrowanie się na analizie danych i interpretacji wyników zamiast na rutynowych czynnościach operacyjnych (Borowiec, 2022; Remlein i in., 2022). Należy jednak podkreślić, że wdrożenie rozwiązań typu RPA w praktyce gospodarczej wiąże się również z kosztami. Obejmują one przede wszystkim nakłady na technologie, w tym zakup oprogramowania służącego do tworzenia i utrzymania robotów, a także koszty operacyjne związane z ich monitorowaniem i bieżącym utrzymaniem (Barkin, 2023). Dodatkowo przedsiębiorstwa muszą uwzględnić wydatki na szkolenie pracowników oraz dostosowanie struktur organizacyjnych i stanowisk pracy do nowych rozwiązań technologicznych. Warto zauważyć, że zasadniczą część kosztów ponoszona jest na etapie wdrożenia, podczas gdy korzyści ujawniają się w dłuższym horyzoncie czasowym. Z tego względu RPA może być postrzegane jako inwestycja, której efektywność jest oceniana z wykorzystaniem wskaźnika zwrotu z inwestycji (*return on investment* – ROI). Wyniki badań wskazują, że poziom ROI w pierwszym roku po wdrożeniu może kształtować się w przedziale od 30% do 200% (Lhuer, 2016), natomiast w kolejnych latach może osiągać wartości rzędu 200% rocznie (Willcocks i in., 2015) lub nawet 650–800% w perspektywie trzech lat (Lacity i Willcocks, 2016). Uzyskane rezultaty potwierdzają wysoką efektywność ekonomiczną zastosowania RPA i świadczą o rosnącym znaczeniu tego rozwiązania w procesach cyfryzacji i automatyzacji sprawozdawczości przedsiębiorstw.

Istotny wpływ na procesy sprawozdawcze w przedsiębiorstwach wywiera również rozwój sztucznej inteligencji (AI). Zastosowanie AI pozwala nie tylko na automatyzację rutynowych operacji, lecz także na zaawansowaną analizę danych finansowych, co przekłada się na zwiększenie efektywności, jakości, dokładności i szybkości sporządzania sprawozdań (Adelowotan i Leke, 2025; Czyżewski i Karwowski, 2025). Systemy oparte na AI umożliwiają automatyczne przetwarzanie dużych wolumenów danych księgowych, w tym klasyfikację dokumentów, przypisywanie transakcji do odpowiednich kont i identyfikację niespójności w danych. Technologie wykorzystujące uczenie maszynowe i przetwarzanie języka naturalnego (NLP) pozwalają na analizę faktur, not księgowych czy umów bez konieczności ręcznego wprowadzania danych, a w rezultacie przyspieszają proces zamknięcia okresu sprawozdawczego (Adelowotan i Leke, 2025; Łada i Martinek-Jaguszewska, 2023; Shi, 2025). Systemy AI, w szczególności algorytmy uczenia nadzorowanego i nienadzorowanego, służą również do identyfikacji transakcji nietypowych lub potencjalnie ryzykownych. Analiza wzorców finansowych przedsiębiorstwa umożliwia szybkie wykrywanie odchyłeń od standardowych procesów księgowych, co wspiera działania audytowe i zwiększa wiarygodność sprawozdań (Stratopoulos i Wang, 2025). Ponadto AI umożliwia prognozowanie wyników finansowych i analizę scenariuszową na podstawie danych historycznych i zmiennych makroekonomicznych, a dzięki temu przygotowywanie sprawozdań w sposób bardziej proaktywny i rozpoznawanie potencjalnych ryzyk i szans wcześniej niż w przypadku tradycyjnych metod (Shi, 2025).

Wdrożenie AI w sprawozdawczości finansowej najczęściej odbywa się poprzez integrację z systemami ERP i narzędziami Business Intelligence (BI). Takie połączenie umożliwia monitorowanie danych finansowych w czasie rzeczywistym i automatyczne generowanie raportów, a dzięki temu wspiera podejmowanie decyzji na podstawie aktualnych informacji (Adelowotan i Leke, 2025).

Mimo licznych korzyści wdrożenie AI w sprawozdawczości finansowej wymaga uwzględnienia istotnych aspektów, takich jak jakość danych, bezpieczeństwo informacji, zgodność z obowiązującymi standardami rachunkowości czy ograniczenia interpretacyjne wynikające z algorytmów. Skuteczna implementacja wymaga również kompetencji technologicznych i analitycznych personelu odpowiedzialnego za procesy finansowe (Adelowotan i Leke, 2025; Stratopoulos i Wang, 2025).

Zastosowanie AI w sprawozdawczości finansowej jest podstawowym elementem cyfryzacji procesów biznesowych. Automatyzacja i analiza danych z wykorzystaniem AI sprzyjają poprawie jakości informacji finansowej, zwiększając przejrzystość i wiarygodność raportów, a tym samym umożliwiają lepszą komunikację z interesariuszami (Adelowotan i Leke, 2025; Czyżewski i Karwowski, 2025; Łada i Martinek-Jaguszewska, 2023; Shi, 2025; Stratopoulos i Wang, 2025).

Podsumowując, cyfryzacja i automatyzacja procesów sprawozdawczych stanowią kluczowe elementy nowoczesnego zarządzania informacją w przedsiębiorstwach, łącząc efektywność operacyjną z wiarygodnością i spójnością raportów. Wdrożenie tych rozwiązań umożliwia nie tylko przyspieszenie procesów przetwarzania danych finansowych, lecz także integrację informacji niefinansowych, w tym związanych ze zrównoważonym rozwojem i standardami ESG. Korzyści wynikające z cyfryzacji obejmują poprawę jakości i spójności danych, ich pełniejsze wykorzystanie w analizach decyzyjnych i zwiększenie transparentności wobec interesariuszy. Jednocześnie skuteczne wdrożenie wymaga uwzględnienia wyzwań technologicznych, organizacyjnych i kompetencyjnych, takich jak zapewnienie bezpieczeństwa informacji, standaryzacja procesów czy adaptacja pracowników do nowych narzędzi i modeli pracy.

W perspektywie strategicznej cyfryzacja i automatyzacja sprawozdawczości umożliwiają nie tylko usprawnienie raportowania bieżącego, lecz także rozwijanie analiz predykcyjnych, prognozowanie ryzyk i monitorowanie wpływu działań przedsiębiorstwa na otoczenie społeczne i środowiskowe. W konsekwencji technologie cyfrowe przekształcają tradycyjną sprawozdawczość w system wielowymiarowy, w którym integracja danych finansowych i niefinansowych staje się narzędziem budowania wartości i wsparcia decyzji strategicznych przedsiębiorstwa. Należy również podkreślić, że rozwój technologii wykorzystywanych w procesach sprawozdawczych wiąże się zarówno z korzyściami organizacyjnymi i informacyjnymi, jak i z nowymi wyzwaniami etycznymi. Dotyczą one przede wszystkim wiarygodności danych, przejrzystości algorytmów, bezpieczeństwa informacji i odpowiedzialności za procesy automatycznego przetwarzania danych. Problemy te mogą wpływać na walory poznawcze informacji prezentowanych w różnych wymiarach współczesnej sprawozdawczości przedsiębiorstw.

1.6. Podsumowanie

Przeprowadzone w rozdziale rozważania pozwalają stwierdzić, że współczesna sprawozdawczość przedsiębiorstw podlega dynamicznym przemianom wynikającym zarówno z rozwoju gospodarki, jak i z rosnących potrzeb informacyjnych interesariuszy. Ewolucja sprawozdawczości finansowej doprowadziła do przejścia od tradycyjnego modelu ewidencyjno-kontrolnego do wielowymiarowego systemu komunikowania informacji, wspierającego procesy decyzyjne oraz ocenę sytuacji i perspektyw rozwoju przedsiębiorstwa.

W rozdziale wykazano, że wielowymiarowość sprawozdania finansowego nie wynika wyłącznie z istnienia jego odrębnych elementów składowych, lecz

przede wszystkim z ich wzajemnych relacji i zdolności do prezentowania różnych aspektów działalności jednostki gospodarczej. Bilans, rachunek zysków i strat oraz rachunek przepływów pieniężnych tworzą powiązany układ informacyjny, umożliwiający ocenę sytuacji majątkowej, efektywnościowej i płynnościowej przedsiębiorstwa.

Przedstawione rozważania potwierdzają również, że współczesne sprawozdanie finansowe jest częścią rozszerzonego systemu raportowania przedsiębiorstw, obejmującego także informacje niefinansowe i narracyjne. Rozwój raportowania ESG, raportowania zintegrowanego i sprawozdawczości narracyjnej odzwierciedla rosnące znaczenie czynników społecznych, środowiskowych i strategicznych w ocenie działalności przedsiębiorstwa oraz potrzebę prezentowania szerszego kontekstu interpretacyjnego danych finansowych.

Istotnymi elementami współczesnych przemian pozostają również postępująca cyfryzacja i automatyzacja procesów sprawozdawczych. Nowoczesne technologie informatyczne, w tym systemy ERP, rozwiązania oparte na sztucznej inteligencji, robotyzacji procesów i standardach cyfrowego raportowania wpływają na sposób gromadzenia, przetwarzania i prezentacji informacji – zwiększają możliwości integracji różnych płaszczyzn komunikowania informacji i efektywność ich wykorzystania w procesach decyzyjnych przedsiębiorstw.

Przeprowadzone analizy stanowią podstawę dalszych rozważań podejmowanych w kolejnych rozdziałach monografii, poświęconych szczegółowej analizie wielowymiarowości poszczególnych elementów sprawozdania finansowego i ich znaczeniu dla współczesnej praktyki gospodarczej.

2. Bilans i jego wielowymiarowość

2.1. Istota bilansu i jego rola w modelu sprawozdania finansowego

Bilans stanowi fundament sprawozdania finansowego, które z kolei jest kluczowym elementem systemu rachunkowości. Warto zwrócić uwagę na to, czym jest bilans i jaka jest jego rola w modelu sprawozdawczości finansowej jednostki.

Bilans to zestawienie finansowe sporządzane na konkretny dzień, zawierające z jednej strony aktywa (majątek) jednostki, z drugiej natomiast – źródła finansowania tego majątku. Jest on zatem obrazem sytuacji finansowej jednostki na dany dzień, fotografią stanu jej majątku i kapitałów (por. np. Lipiński, 1919, s. 8; Scheffs, 1936, s. 30).

Bilans to „usystematyzowane, dwustronne, syntetyczne, sporządzone na określony moment, zestawienie wartości środków gospodarczych znajdujących się w dyspozycji przedsiębiorstwa. Dwustronne ujęcie tych środków w bilansie wynika z zastosowania dwóch różnych przekrojów: rzeczowego i finansowego. Przekrój rzeczowy w aktywach bilansu polega na ugrupowaniu środków gospodarczych według postaci ich występowania oraz funkcji, jaką spełniają. Natomiast przekrój finansowy w pasywach bilansu przedstawia wartość tych środków według źródeł ich finansowania, określanych mianem funduszy. Bezwzględna, obustronna współzależność środków i funduszy leżąca u podstaw równowagi bilansowej oznacza, że środki gospodarcze są rzeczowym ucieleśnieniem funduszy, fundusze zaś – finansowym odpowiednikiem konkretnych środków gospodarczych” (Burzym, 1980, s. 395).

Bilans jest tradycyjnie postrzegany jako zestawienie danych historycznych opisujących przeszłość przedsiębiorstwa. W literaturze przedmiotu stwierdza się, że trudno jednak „ująć na jednej fotografii (w dodatku wiernie): przeszłość, teraźniejszość i przyszłość. Obraz wydaje się zamazany, a jego przydatność [...] osłabiona” (Dotkuś, 2011, s. 168). Autor przytoczonej opinii podkreśla trzy perspektywy bilansu: historyczną, na moment bilansowy i perspektywą¹.

¹ Autor proponuje, aby „W ramach sprawozdania finansowego [...] sporządzić dwa bilanse: jeden: łatwy do weryfikacji, wykonany na podstawie inwentarza oraz istniejących dokumentów, pełniący funk-

W istocie bilans dostarcza informacji nie tylko o tym, co już się zdarzyło, ale także o tym – na co ma monopol informacyjny – jaka jest teraźniejszość i jaka będzie przyszłość jednostki.

Bilans jest odzwierciedleniem przeszłości, jedynym elementem sprawozdania finansowego prezentującym – na konkretny dzień bilansowy kończący okres sprawozdawczy – skutki finansowe dynamicznych dokonań jednostki w tym i w poprzednich okresach. W drugiej perspektywie bilans pokazuje stan aktywów i kapitałów na konkretny moment bilansowy. Chociaż jest fotografią podmiotu aktualną wyłącznie w tym jednym jedynym dniu, dostarcza także wiele informacji o przyszłości – wskazuje bowiem zagrożenia, szanse i przyszłe ewentualne korzyści ekonomiczne, mówi o tym, co czeka jednostkę w najbliższym roku, i pokazuje, co czeka ją w okresie dłuższym niż jeden rok.

Mimo że bilans jest statyczny, powinien być przedmiotem dynamicznych analiz – porównań w czasie i z bilansami innych jednostek.

Ze względu na podstawowy cel bilansu, jakim jest „przeniesienie” informacji z lat poprzednich i roku bieżącego na lata przyszłe, nie może on być prostym zestawieniem finansowym. Od użytkownika informacji w nim prezentowanych wymaga zatem określonej wiedzy, a jego zrozumienie pozwala pojąć cały system rachunkowości.

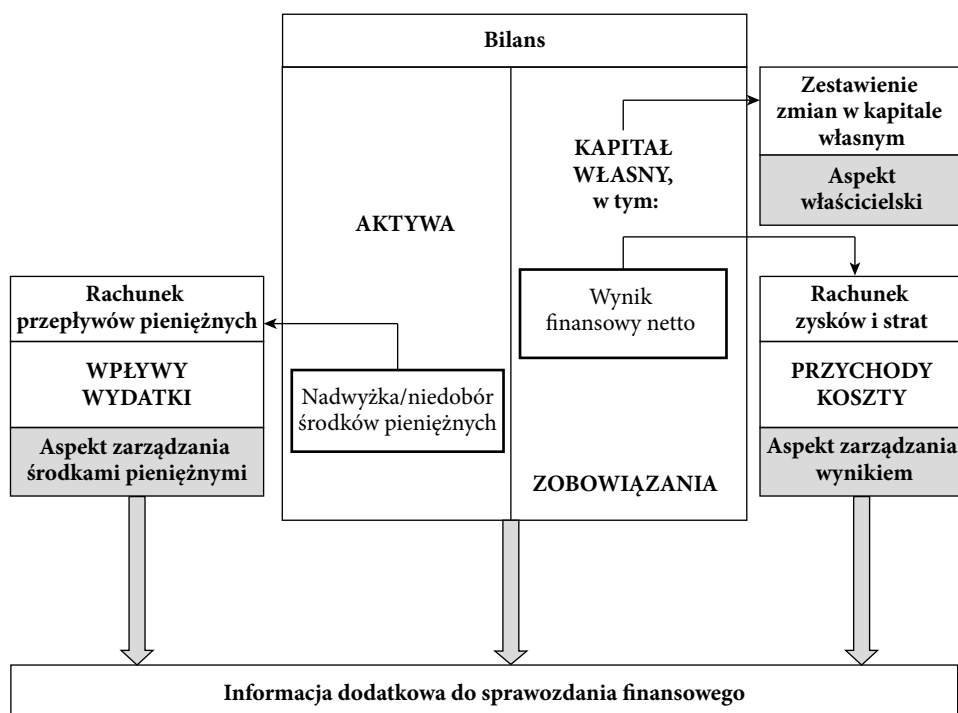
Bilans ma charakter nie tylko dualny – jak cały system rachunkowości – ale także wielowymiarowy. Wielowymiarowość bilansu oznacza, że nie powinien on być traktowany jedynie jako statyczne zestawienie informacji o sytuacji finansowej jednostki, lecz jako zestawienie służące analizie wielu aspektów jej działalności. Dwa wymiary bilansu – majątkowy i kapitałowy – wynikają z przedmiotu jego pomiaru. Wymiar majątkowy pokazuje zasoby majątkowe jednostki, czyli aktywa. Wymiar kapitałowy pozwala określić źródła finansowania majątku, czyli kapitały, podzielone na własne i obce. W tych dwóch kluczowych wymiarach bilansu kryje się perspektywa czasowa aktywów i kapitałów. Różne terminy ich realizacji pozwalają na analizy – krótkoterminowe i długoterminowe – płynności i zadłużenia. Poszczególne elementy aktywów i kapitałów niosą ze sobą różne indywidualne ryzyka i zagrożenia w przyszłości, pełnią także odmienne funkcje w kształtowaniu sytuacji finansowej jednostki.

Bilans od wieków traktowany był jako kluczowy element systemu rachunkowości. Jego priorytetowe znaczenie utrzymało się do dziś, zmieniała się jedynie perspektywa postrzegania roli bilansu w rachunkowości: początkowo uznawany był za główne narzędzie księgowości, następnie – przedmiot wyceny, aż w końcu – zasadniczy element sprawozdania finansowego (por. np. Kawa, 2002, s. 71 i n.).

cje kontrolne i dowodowe; drugi – bilans prospektywny, spełniający żądania interesariuszy oczekujących spojrzenia procesowego” (Dotkuś, 2011, s. 169).

Bilans stanowi syntezę działalności przedsiębiorstwa – w nim znajdują się bowiem zbiorcze informacje o skutkach podejmowanych decyzji ekonomicznych, szczególnie przedstawionych w innych składnikach modelu sprawozdawczego (por. rysunek 2.1), takich jak:

- rachunek zysków i strat (aspekt zarządzania wynikiem finansowym),
- rachunek przepływów pieniężnych (aspekt zarządzania środkami pieniężnymi),
- zestawienie zmian w kapitale własnym (aspekt właścicielski)².

Rysunek 2.1. Model sprawozdania finansowego – kluczowe elementy

Źródło: Walińska i in. (2016, s. 15).

Podstawowymi elementami modelu sprawozdania finansowego przedstawionymi na rysunku 2.1 są bilans oraz rachunek zysków i strat, ponieważ odzwierciedlają one dwa najważniejsze obszary działalności gospodarczej – odpowiednio

² Wymienione składniki sprawozdania wymagały rozbudowania o informację dodatkową, w której zostały zawarte zarówno uzupełniające dane finansowe, jak i wyjaśnienia opisowe konieczne do ich zrozumienia.

sytuację finansową i dokonania³. Spośród tych dwóch elementów sprawozdania finansowego kluczowy jest bilans⁴, który początkowo stanowił „samowystarczalne” sprawozdanie finansowe, a następnie stał się punktem wyjścia dla innych składników sprawozdania, w pierwszej kolejności dla rachunku zysków i strat. Rachunek z kolei miał na celu objaśnienie specjalnej pozycji kapitału własnego prezentowanego w bilansie – wyniku finansowego, czyli dostarczenie informacji o przychodach, kosztach, zyskach i stratach kształtujących ten wynik. Do końca lat 70. XX w. były to jedyne zestawienia informacji generowanych przez system rachunkowości dla użytkowników zewnętrznych. W następnej dekadzie dołączyły do nich dwa elementy – najpierw rachunek przepływów pieniężnych, a potem – informacje uzupełniające wszystkie elementy sprawozdania finansowego⁵. Wiek XXI przyniósł kolejne istotne zmiany modelu sprawozdawczego. Konieczne stało się: po pierwsze – w związku z koncepcją wyniku całościowego (*comprehensive income* – CI) usankcjonowanie rachunku całościowych zysków i strat⁶, po drugie – rozbudowanie informacji dodatkowej (not objaśniających) i wprowadzenie dodatkowych raportów dołączanych do właściwego sprawozdania finansowego, zawierających również informacje niefinansowe⁷.

Bilans jest szczególnym elementem sprawozdania finansowego także dlatego, że zawiera efekt realizacji ostatecznego celu pomiaru dokonywanego przez rachunkowość finansową – prezentuje (z perspektywy długiego okresu) wartość bilansową przedsiębiorstwa⁸, którą wyrażają jego aktywa netto, czyli jego kapitał

³ Bilans oraz rachunek zysków i strat są „najważniejszymi i najbardziej syntetycznymi sprawozdaniami okresowymi wchodzącymi w skład sprawozdawczości zewnętrznej przedsiębiorstwa [...]”. Pozostałe sprawozdania mogą być traktowane jako załączniki, zwiększające odpowiednio stopień szczegółowości, a tym samym wartość poznawczą informacji wynikających z bilansu” (Burzym, 1980, s. 395).

⁴ Rola bilansu w sprawozdawczości finansowej zależy od przyjętej podstawy teoretycznej. W teoriach bilansowych można wyodrębnić nurt bilansu statycznego i nurt bilansu dynamicznego. Statyczny bilans przedstawia majątek na określony moment. Koncepcja dynamiczna zakłada, że celem bilansu jest ustalenie wyniku finansowego jednostki w krótkim okresie. Podstawy teorii bilansu dynamicznego stworzył Eugen Schmalenbach na początku XX w., prace w tym nurcie kontynuowali: Tomasz Lulek, Ernst Walb i Erich Kosiol (za: Micherda, 2005, s. 47–48; por. też Śnieżek, 2008, s. 100–120).

⁵ W ostatnim dziesięcioleciu XX w. w polskiej praktyce sporządzano podstawowe składniki sprawozdania finansowego, czyli bilans oraz rachunek zysków i strat, a także pomocniczy rachunek przepływów pieniężnych i uzupełniającą informację dodatkową.

⁶ Rachunek zysków i strat przestał być jedynym objaśnieniem kapitału własnego, ponieważ niektóre przychody i koszty są odnoszone bezpośrednio na kapitał własny, z pominięciem rachunku zysków i strat (m.in. skutki aktualizacji wyceny instrumentów finansowych, por. Walińska, 2012b).

⁷ Chodzi o raporty niefinansowe, m.in. komentarz zarządu czy sprawozdawczość zrównoważonego rozwoju (zob. szerzej Walińska i in., 2025, s. 20–26).

⁸ Rachunkowość to system pomiaru ekonomicznego, którego wynikiem jest wartość bilansowa przedsiębiorstwa, wartość, która przetrwała tysiąclecia i stanowi wciąż fundament całego systemu pomiaru wartości ekonomicznej w gospodarce. Chociaż nie może ona stanowić decydującego wyznacznika wartości przedsiębiorstwa, to jest ważną kategorią wartości – istotnym parametrem decyzyjnym dla menedżerów i innych użytkowników informacji ekonomicznej (Zarzecki, 1996, s. 346–347).

własny⁹. Przyjęcie pomiaru wartości przedsiębiorstwa jako nadrzędnego celu rachunkowości finansowej oznacza podejście prospektywne, orientację na otoczenie zewnętrzne, dynamiczne ujęcie zdarzeń i subiektywny osąd przy pomiarze ich skutków finansowych¹⁰. Wartość przedsiębiorstwa w bilansie, czyli wartość kapitału własnego, jest bardzo istotna dla inwestorów kapitału, ponieważ pokazuje, jak została wyceniona na dany dzień ich korzyść jako właścicieli kapitału, która pozostaje do ich dyspozycji¹¹.

Należy podkreślić, że w ostatnich latach potrzeby informacyjne odbiorców bilansu istotnie się zmieniły wskutek przededefiniowania celów przedsiębiorstwa. Ukierunkowanie działalności gospodarczej na długi okres wymusiło nacisk na strategiczne zarządzanie i pomiar wartości przedsiębiorstwa, co stanowiło kluczowe wyzwanie dla całej rachunkowości, a zwłaszcza bilansu. W tym kontekście, mając na uwadze oczekiwania menedżerów wobec sprawozdania finansowego, rozpoczęto dyskusję¹² na temat szczegółowej struktury bilansu, kryteriów kla-

⁹ Kapitał sam w sobie nie jest przedmiotem wyceny, musi być zatem wyceniony za pomocą innych mierników (Kamela-Sowińska, 2000, s. 88). Wycena przedsiębiorstwa jest wyceną kapitału, a wartość bilansowa przedsiębiorstwa jest wartością bilansową jego kapitału własnego (Kamela-Sowińska, 2000, s. 94).

¹⁰ Oznacza również dualizm informacji zawartych w sprawozdaniach finansowych – widoczny w szczególności w rachunku zysków i strat, który zawiera zarówno informacje o zyskach zrealizowanych w danym okresie, jak i informacje o przyszłych zyskach – konieczne przy ustalaniu wartości przedsiębiorstwa. Dualizm w zakresie informacji w sprawozdaniu finansowym był przedmiotem wielu publikacji. Janusz Samelak (2004, s. 114) podkreśla dwuwymiarowy zakres informacji – o zyskach zrealizowanych i aktualnej wartości zasobów oraz o elementach tworzących zysk w przyszłości w celu prognozy wartości przedsiębiorstwa (por. także Helin i Szymański, 2001, s. 56).

¹¹ Pomiar wartości przedsiębiorstwa przez system rachunkowości wymusił zmiany zasad tego pomiaru, najbardziej widoczne w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości czy Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. Można wymienić m.in. modyfikację nadrzędnych koncepcji rachunkowości – odstępstwo od kosztu historycznego na rzecz wyceny w wartości godziwej. Przyjęcie wartości godziwej oznacza stosowanie przepływów pieniężnych jako narzędzia wyceny wartości przedsiębiorstwa w długim okresie, a nie tylko jako narzędzia pomiaru wyniku pieniężnego w bieżącym okresie (odzwierciedlonego w rachunku przepływów pieniężnych).

¹² Dyskusja rozpoczęła się na początku XXI w. (w latach 2001–2004). IASB (International Accounting Standard Board – Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości) pracowała samodzielnie nad projektem „Sprawozdawczość dotycząca dokonań”, który w 2001 r. przede wszystkim proponował nowy model wykazywania przychodów i kosztów w rachunku zysków i strat oraz dostosowanie rachunku zysków i strat do rachunku przepływów pieniężnych. W kwietniu 2004 r. IASB i FASB (Financial Accounting Standards Board) podjęły decyzję o rozpoczęciu wspólnych prac nad prezentacją sprawozdań finansowych w ramach projektu mającego na celu promowanie konwergencji standardów rachunkowości stosowanych na arenie międzynarodowej. Zakończyły się one pierwszą wersją projektu „Preliminary Views on Financial Statement Presentation”, która została zaprezentowana w październiku 2008 r. w formie *Discussion Paper* (IASB, 2008), przy czym ostatecznie 24 czerwca 2010 r. obie rady zdecydowały o zakończeniu projektu. IASB kontynuowała we własnym zakresie prace nad udoskonalaniem sprawozdań finansowych. W lipcu 2014 r. do swojego programu badań dodała projekt dotyczący podstawowych sprawozdań finansowych. Po dziesięciu latach projekt ten zaowocował publikacją – 9 kwietnia 2024 r. –

syfikacji aktywów, zobowiązań i kapitału własnego, ich identyfikacji z poszczególnymi rodzajami działalności, zasad ich wyceny i prezentacji.

Reasumując, rola i znaczenie bilansu w modelu sprawozdania finansowego, a tym samym w całym systemie rachunkowości przedsiębiorstwa, są niepodważalne, pod warunkiem że jest on rozumiany jako bilans właściwy (Scheffs, 1936, s. 35), a nie jako techniczny rachunek bilansu. „Bilans właściwy nie może być martwym wynikiem cyfrowego zamknięcia rachunkowego, tylko ma stanowić żywy obraz istotnego stanu wszelkich przedmiotów majątkowych, kapitałów własnych i długów” (Scheffs, 1936, s. 35). Dopiero tak rozumiany bilans może być uznany za ponadczasowy, najważniejszy element całej sprawozdawczości finansowej – jej fundament.

2.2. Aktywa, zobowiązania i kapitał własny – ogólne zasady klasyfikacji i wyceny

Bilans składa się z dwóch kategorii pierwotnych, jakimi są aktywa i zobowiązania, oraz z kategorii wtórnej, jaką jest kapitał własny. Aktywa i zobowiązania są w nim ujmowane według szeroko rozumianego rodzaju. Rodzaj oznacza konkretną grupę aktywów i zobowiązań wyodrębnioną na podstawie określonego kryterium klasyfikacji. W ramach grup rodzajowych przyjmuje się kolejne kryteria klasyfikacyjne prowadzące do wydzielenia szczegółowej kategorii. Odmienne zasady klasyfikacji stosowane są do kapitału własnego, stanowiącego różnicę między aktywami i zobowiązaniami, czyli odzwierciedlającego wartość aktywów netto jednostki na dzień bilansowy.

Należy podkreślić, że każda kategoria bilansu ma własną specyfikę w zakresie kryteriów klasyfikacyjnych, co wynika z jej definicji i istoty ekonomicznej. Największa różnorodność kryteriów występuje w przypadku aktywów – zasobów pozostających pod kontrolą ekonomiczną jednostki, przynoszących jej przyszłe korzyści. Ograniczona w porównaniu z nimi jest liczba kryteriów podziału zobowiązań – obowiązków skutkujących przyszłymi odpływami korzyści, nad którymi jednostka nie ma kontroli ekonomicznej i wobec których musi przyjąć bierną (pasywną) postawę. W przypadku kapitału własnego – kategorii, która nie może być zdefiniowana tak jak aktywa i zobowiązania, ponieważ stanowi wartość różnicy między nimi – nie mogą znaleźć zastosowania kryteria właściwe dla aktywów czy zobowiązań.

nowego standardu MSSF 18 „Prezentacja i ujawnienia w sprawozdaniach finansowych” (Rozporządzenie, 2026), który od 2027 r. zastąpi obecnie obowiązujący MSR 1 (Rozporządzenie, 2023).

Możliwe kryteria i wynikające z nich grupy aktywów i zobowiązań, a także kluczowe kategorie kapitału własnego prezentuje rysunek 2.2.

AKTYWA	PASywa
Kryterium 1. Cykl operacyjny I. Trwałe II. Obrotowe	KAPITAŁ WŁASNY I. Podstawowy II. Wynik finansowy bieżącego okresu III. Wynik finansowy lat poprzednich IV. Kapitał z aktualizacji V. Pozostałe kapitały – rezerwowy, zapasowy
Kryterium 2. Okres realizacji korzyści I. Długoterminowe II. Krótkoterminowe	ZOBOWIĄZANIA Kryterium 1. Okres realizacji korzyści I. Długoterminowe II. Krótkoterminowe
Kryterium 3. Postać I. Rzeczowe II. Niematerialne III. Pozostałe	Kryterium 2. Natura ekonomiczna I. Finansowe II. Niefinansowe
Kryterium 4. Natura ekonomiczna I. Finansowe II. Niefinansowe	

Rysunek 2.2. Kryteria klasyfikacji aktywów i zobowiązań oraz kategorie kapitału własnego

Źródło: na podstawie: Czajor i in. (2020, s. 207).

W odniesieniu do aktywów i zobowiązań szczególnie ważne jest kryterium czasu – wynika ono z istoty bilansu i prowadzi do podziału na krótkoterminowe i długoterminowe pozycje¹³ oraz pozwala na ocenę płynności (w literaturze zwane jako kryterium „okres jednego roku”).

Kolejne kryterium wspólne dla aktywów i zobowiązań, czyli ich natura ekonomiczna, pozwala je podzielić na finansowe i niefinansowe.

Wśród kryteriów klasyfikacji dotyczących tylko aktywów można wskazać kryterium postaci, pod jaką one występują, i kryterium cyklu operacyjnego. Na

¹³ Przyjęcie na potrzeby grupowania poszczególnych pozycji majątku kryterium czasu realizacji korzyści powoduje wyodrębnienie majątku krótkoterminowego i majątku długoterminowego. Majątek krótkoterminowy stanowi tę część zasobów, która w ciągu jednego roku przyniesie jednostce korzyści, natomiast majątek długoterminowy – w okresie powyżej jednego roku.

podstawie pierwszego można wyróżnić aktywa rzeczowe, niematerialne i pozostałe, natomiast drugiego – aktywa trwałe i obrotowe¹⁴.

Połączenie wymienionych kryteriów pozwala na wyodrębnienie następujących podstawowych grup aktywów:

1. Aktywa krótkoterminowe:
 - majątek rzeczowy, czyli zapasy (aktywa rzeczowe),
 - majątek finansowy (aktywa finansowe),
 - należności i inne aktywa niefinansowe.
2. Aktywa długoterminowe:
 - majątek rzeczowy trwały (aktywa rzeczowe),
 - wartości niematerialne i prawne (aktywa niematerialne),
 - finansowy majątek długoterminowy (aktywa finansowe),
 - należności i inne aktywa niefinansowe.

Reasumując, aktywa mogą być klasyfikowane według wielu różnych kryteriów¹⁵. Z punktu widzenia odwzorowania rzeczywistości gospodarczej w zakresie sytuacji finansowej najważniejsze jest jednak stwierdzenie, czy każda z pozycji aktywów przyniesie w przyszłości korzyści i czy będą to korzyści zrealizowane w ciągu roku, czy w okresie powyżej roku.

Dalsza klasyfikacja aktywów lub zobowiązań jest związana z uszczegółowieniem ich podziału w ramach określonych grup rodzajowych¹⁶.

Odrębną kwestią jest klasyfikacja kapitału własnego. Jego składniki można podzielić – ze względu na źródło pochodzenia – na dwie grupy:

- kapitał pochodzący bezpośrednio od inwestorów,
- pozostałe kapitały.

Kapitał pochodzący (wniesiony) bezpośrednio przez inwestorów może zostać podzielony ze względu na znaczenie dla inwestorów oraz prawa, jakie dzięki niemu uzyskują. Zgodnie z tym kryterium wyróżnia się:

¹⁴ Połączenie tych dwóch kryteriów pozwala na wyodrębnienie m.in. rzeczowych aktywów trwałych i rzeczowych aktywów obrotowych. Rzeczowe aktywa trwałe to fizyczne (materialne) składniki majątku jednostki gospodarczej, a rzeczowe aktywa obrotowe to takie składniki majątku, które mają postać rzeczy i służą realizacji jednego cyklu operacyjnego. Aktywa niematerialne obejmują prawa i specjalne pozycje niezakwalifikowane do żadnej innej grupy aktywów.

¹⁵ Istotnym kryterium klasyfikacji aktywów i zobowiązań powinien być także sposób wykorzystania (przeznaczenia) aktywów. Jest ono co prawda bardzo subiektywne – trudno je zweryfikować i zarząd ma możliwość jego zmiany – ale w warunkach globalnej gospodarki staje się bardzo pożądane przez użytkowników sprawozdań finansowych.

¹⁶ Przykładowo do najważniejszych kryteriów klasyfikacyjnych rzeczowych aktywów trwałych należą: tytuł własności (własne, obce), rodzaj (grunty, budynki, maszyny itd.), wartość (niskocenne oraz pozostałe).

- kapitał podstawowy¹⁷,
- kapitał zapasowy, reprezentujący agio (nadwyżkę ceny emisyjnej ponad cenę nominalną objętych udziałów lub akcji),
- pozostały kapitał, czyli dopłaty wnoszone przez udziałowców (na kapitał zapasowy lub rezerwowy).

Drugą grupę kapitałów własnych – innych niż zaklasyfikowane do grupy pierwszej – można podzielić na:

- kapitały wynikające z decyzji inwestorów o przeznaczeniu zysków na kapitał własny (kapitał zapasowy, pozostałe kapitały rezerwowe) – skutek decyzji inwestorów o przeznaczeniu zysków jednostki na jej rozwój (zarówno zysku bieżącego, jak i zysku z poprzedniego okresu),
- kapitały pochodzące z aktualizacji wyceny aktywów (kapitał z aktualizacji wyceny) – efekt stosowania regulacji prawa bilansowego, kapitał powstaje niezależnie od decyzji inwestorów i nie może być przez nich rozdysponowany,
- kapitały pochodzące z wyników jednostki – okresu bieżącego lub ubiegłych lat (zysk/strata lat ubiegłych, zysk/strata netto bieżącego okresu) – efekt stosowania regulacji prawa bilansowego, kapitał powstaje niezależnie od decyzji inwestorów, ale pozostaje do ich dyspozycji.

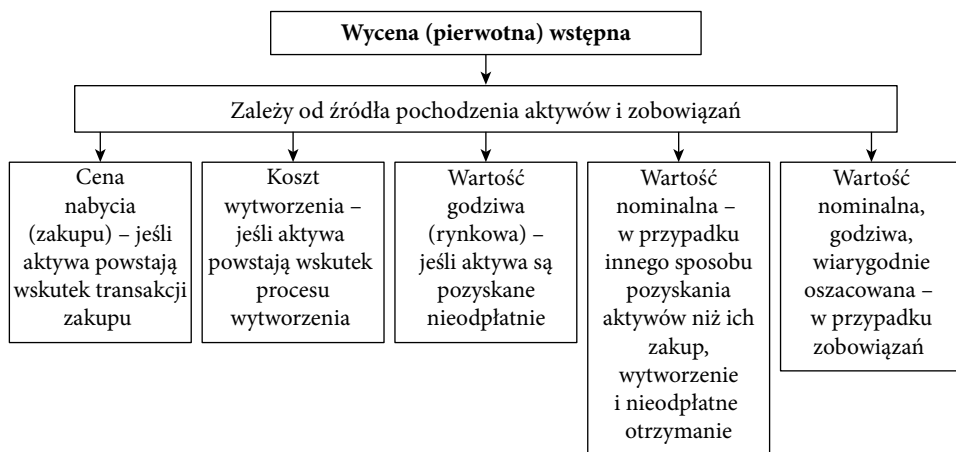
Klasyfikacja aktywów i zobowiązań ma istotne znaczenie dla ich wyceny bilansowej. Wśród kryteriów klasyfikacji najważniejsze są: natura ekonomiczna aktywów lub zobowiązań (czyli ich podział na finansowe i niefinansowe), sposób ich pozyskania i przeznaczenie oraz okres ich utrzymywania przez jednostkę. Nie bez znaczenia dla wyceny bilansowej są także nadrzędne zasady rachunkowości determinujące szczegółowe zasady ustalania wartości określonych składników aktywów czy zobowiązań.

Wycena aktywów i zobowiązań oznacza ustalanie ich wartości w dwóch momentach:

- w ciągu okresu sprawozdawczego, czyli w momencie początkowego ujęcia aktywów czy pasywów w księgach rachunkowych; wówczas mówimy o **wycenie wstępnej** (określenie to jest stosowane w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości).
- **na dzień bilansowy**, czyli na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego.

¹⁷ Kapitał podstawowy jest uzależniony od formy prawnej jednostki. Zgodnie z polskimi regulacjami kapitał podstawowy to przykładowo: fundusz założycielski (w przedsiębiorstwach państwowych), fundusz udziałowy (w spółdzielniach), kapitał zakładowy lub udziałowy (w spółkach z o.o.), kapitał akcyjny (w spółkach akcyjnych).

W **wycenie wstępnej** ważne jest to, jaki parametr wyceny¹⁸ może być zastosowany, a to zależy od sposobu pozyskania przez jednostkę określonego składnika aktywów czy źródła pochodzenia składnika pasywów (por. rysunek 2.3).

Rysunek 2.3. Parametry wyceny wstępnej aktywów i zobowiązań

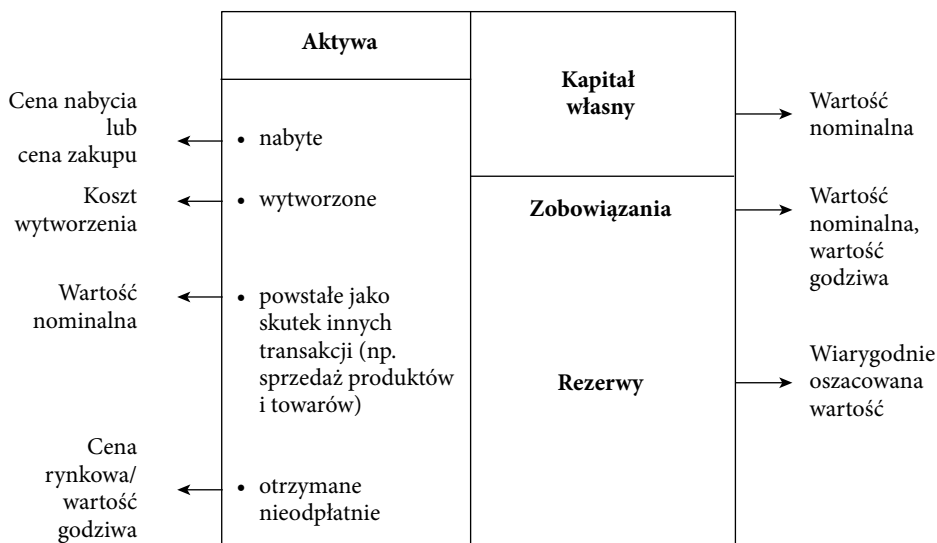
Źródło: opracowanie własne.

Podział aktywów i pasywów zgodnie z kryterium sposobu ich pozyskania oraz parametry wyceny wstępnej prezentuje rysunek 2.4.

Wycena na dzień bilansowy oznacza, że jednostka dokonuje ponownej wyceny pozyskanych w przeszłości aktywów i zobowiązań. Tu pojawia się pytanie, czy na dzień ponownej wyceny należy dokonać zmiany wartości, czy też pozostawić ją na poziomie wartości historycznej. Źródłem wątpliwości jest już sama definicja aktywów i zobowiązań. Należy bowiem pamiętać, że jednym z podstawowych elementów tych definicji jest warunek przyszłych korzyści – ich wpływu (aktywa) lub odpływu (zobowiązania). Zmniejszenie wartości aktywów i wzrost wartości zobowiązań na dzień bilansowy może zatem wynikać z istoty definicji tych kategorii finansowych i prowadzić do uznania na dzień bilansowy kosztu.

Odmierna sytuacja ma miejsce wtedy, gdy wartość rynkowa (godziwa) stanowiąca podstawę wyceny aktywów jest wyższa od ich wartości historycznej (lub niższa – w przypadku zobowiązań). Prowadzi ona do uznania na dzień bilansowy przychodów zgodnie z definicjami podstawowych kategorii.

¹⁸ Parametry wyceny aktywów i pasywów, które zostały skodyfikowane w ustawie o rachunkowości, są następujące: cena nabycia, koszt wytworzenia, cena sprzedaży netto, wartość godziwa, wiarygodnie ustalona kwota, wartość rynkowa, kwota wymagająca zapłaty lub kwota wymaganej zapłaty, wartość nominalna.

Rysunek 2.4. Klasyfikacja aktywów i zobowiązań według źródła ich pochodzenia a parametry wyceny wstępnej

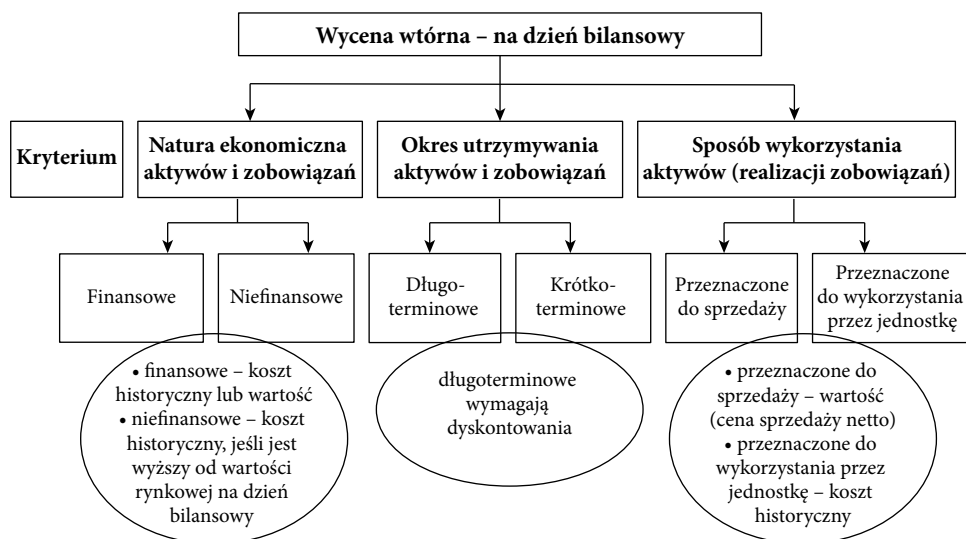
Źródło: Czajor i in. (2020, s. 71).

Możliwość wyceny na dzień bilansowy aktywów i zobowiązań w wartości godziwej lub rynkowej i zasady ujmowania związanych z nią kosztów lub przychodów zależą od tego, czy aktywa lub zobowiązania są:

- finansowe czy niefinansowe,
- długoterminowe czy krótkoterminowe,
- przeznaczone do sprzedaży czy wykorzystania przez jednostkę (por. rysunek 2.5).

Kryterium **natura ekonomiczna** pozwala podzielić wszystkie aktywa i zobowiązania na finansowe i niefinansowe. Dla pierwszych obowiązują inne zasady wyceny na dzień bilansowy niż dla drugich. Można zaryzykować stwierdzenie, że dla finansowych aktywów i zobowiązań możliwe jest zastosowanie modelu wartości, w którym dominują takie parametry jak wartość rynkowa czy wartość godziwa, a skutki wyceny są ujmowane albo w rachunku zysków i strat, albo bezpośrednio w kapitale własnym – w zależności od rodzaju instrumentu finansowego. W przypadku niefinansowych aktywów i zobowiązań obowiązuje model kosztu historycznego, wspomagany zasadą ostrożności i tradycyjnym ujmowaniem skutków wyceny bilansowej – w rachunku zysków i strat.

Poniżej podjęto próbę uogólnienia zasad wyceny aktywów i zobowiązań finansowych i niefinansowych ustanowionych w polskim prawie bilansowym.

Rysunek 2.5. Kryteria klasyfikacji aktywów i zobowiązań na potrzeby ich wyceny na dzień bilansowy

Źródło: opracowanie własne.

Aktywa i zobowiązania finansowe można wycenić na dzień bilansowy w wartości rynkowej (godziwej) wyższej lub niższej niż wartość wstępną. Skutek takiej wyceny wykazuje się w wyniku finansowym lub w kapitale własnym. Powstają zatem odpowiednio przychody lub koszty wynikowe – ujmowane w wyniku finansowym – albo przychody lub koszty kapitałowe – ujmowane bezpośrednio w kapitale własnym. Sposób ujęcia przychodów lub kosztów zależy od kluczowego kryterium klasyfikacji aktywów i zobowiązań, prowadzącego do ich podziału na krótco- i długoterminowe, a także od rodzaju instrumentu finansowego, którego skutkiem są aktywa i zobowiązania finansowe¹⁹.

¹⁹ W przypadku krótkoterminowych aktywów finansowych ustawa o rachunkowości skutki ich wyceny w wyższej niż wartość wstępną wartości rynkowej (godziwej) nakazuje ujmować w wyniku finansowym okresu aktualizacji, podczas gdy w przypadku długoterminowych aktywów finansowych – w kapitale z aktualizacji (w przypadku wzrostu wartości powyżej ceny nabycia). Ta zasada jest modyfikowana przez rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 17 listopada 2024 r. w sprawie uznawania i metod wyceny oraz ujawniania i prezentacji instrumentów finansowych, w którym nie czas realizacji, ale rodzaj instrumentu wyznacza sposób ujęcia skutków jego wyceny (por. Rozporządzenie, 2024). Przykładowo skutki przeszacowania (zyski lub straty) instrumentów dostępnych do sprzedaży – wycenianych do wartości godziwej na koniec okresu sprawozdawczego – mogą być (w zależności od wyboru dokonanego w polityce rachunkowości dla tej kategorii aktywów finansowych) ujmowane bezpośrednio na rachunek zysków i strat (przychody lub koszty finansowe) albo na kapitał z aktualizacji wyceny (zarówno w części powyżej, jak i w części poniżej ceny nabycia) niezależnie od momentu ich realizacji. Z kolei w przypadku dłużnych aktywów finansowych (innych niż przeznaczone do obrotu) odsetki ustalone

Aktywa i zobowiązania niefinansowe wycenia się w koszcie historycznym z uwzględnieniem zasady ostrożnej wyceny, co oznacza, że wartość aktywów na dzień bilansowy nie może przekroczyć ich wartości wstępnej, a wartość zobowiązań nie może być niższa od ich wartości wstępnej. Skutek przeceny aktywów do niższej wartości rynkowej (godziwej) jest ujmowany w wyniku finansowym jako koszt bieżącego okresu, podobnie jak skutek wyceny zobowiązań do wartości wyższej niż ich wartość wstępna. Od tak sformułowanych ogólnych zasad wyceny w polskim prawie bilansowym istnieją określone wyjątki. Dotyczą one w szczególności inwestycji w aktywa niefinansowe. Po pierwsze, jako aktywa niefinansowe – wyjątkowo ze względu na to, że stanowią inwestycje – można je wyceniać w wartości rynkowej (godziwej) wyższej od wartości historycznej; po drugie, bez względu na to, czy są one krótko-, czy długoterminowe, skutki tej wyceny są ujmowane w wyniku finansowym.

Kolejne kryterium klasyfikacji aktywów i zobowiązań – **okres ich utrzymywania** – decyduje o tym, czy na potrzeby wyceny przyjmowana zostaje metoda dyskontowa, wartość nominalna, czy też korygowana jest ich wartość – tylko w przypadku składnika aktywów – o utratę wartości na dzień bilansowy.

Sposób wykorzystania aktywów jest kluczową przesłanką ich wyceny na dzień bilansowy. Jeśli są one przeznaczone do sprzedaży, parametrem wyceny powinna być cena sprzedaży netto, o ile jest niższa niż wartość historyczna. Jeśli natomiast będą służyły działalności jednostki, powinny być wyceniane w wartości historycznej nawet wtedy, gdy jest ona wyższa niż cena sprzedaży netto na dzień bilansowy.

2.3. Prezentacja kategorii bilansowych – perspektywa polskich i międzynarodowych regulacji rachunkowości

Zasady prezentacji pozycji w bilansie są obecnie określone w ustawie o rachunkowości – w załącznikach do ustawy oraz w rozdziale 5. Zgodnie z nimi bilans ma formę dwustronną, obrazującą równowagę bilansową.

Treść, zakres, zasady grupowania pozycji bilansu ewoluowały na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat – począwszy od roku 1991, który był punktem zwrotnym dla współczesnego polskiego bilansu. Wtedy uzyskał on kształt sprawozdania pozwalającego odzwierciedlić rzeczywistość jednostek funkcjonujących w gospodarce rynkowej (por. tabela 2.1).

według efektywnej stopy procentowej są ujmowane w przychodach finansowych okresu niezależnie od sposobu ujmowania skutków przeszacowania wartości godziwej.

Tabela 2.1. Ogólna struktura bilansu z 1991 roku

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa zmniejszające kapitał własny (należne wpłaty na kapitał własny)	A. Kapitały, fundusze własne
B. Majątek trwały	B. Kredyty i pożyczki
C. Majątek obrotowy	C. Zobowiązania, fundusze specjalne, rozliczenia międzyokresowe
D. Inne aktywa	D. Rezerwy i inne pasywa
	E. Wynik finansowy netto

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Rozporządzenie, 1991.

Struktura pierwszego bilansu w warunkach gospodarki rynkowej była kompromisem między rozwiązaniami obowiązującymi w polskiej praktyce do roku 1991 oraz rozwiązaniami zawartymi w Czwartej Dyrektywie EWG (Dyrektywa, 1978). Wybrano te opcje dyrektywy, które w najmniejszym stopniu burzyły ówczesną polską praktykę rachunkowości.

Nowa struktura bilansu (por. tabela 2.2) weszła w życie w 1994 roku wraz z ustawą o rachunkowości, w której wprowadzono m.in. definicje kategorii takich jak aktywa i zobowiązania, ich szczegółowe klasyfikacje i zasady wyceny. Spowodowało to zmianę podejścia do kategorii kapitału własnego (włączono do niego zarówno wynik finansowy, jak i należne wpłaty na poczet kapitału własnego). Dodatkowo nastąpiła istotna zmiana podejścia do zobowiązań – nadrzędnym kryterium klasyfikacyjnym stał się nie – jak w roku 1991 – rodzaj zobowiązania (kredyty i pożyczki stanowiły specjalny, wyodrębniony rodzaj zobowiązań), ale termin ich uregulowania (podział zobowiązań na długo- i krótkoterminowe).

Tabela 2.2. Ogólna struktura bilansu z 1994 roku

Aktywa	Pasywa
A. Majątek trwały	A. Kapitał (fundusz) własny
B. Majątek obrotowy	B. Rezerwy
C. Rozliczenia międzyokresowe	C. Zobowiązania długoterminowe
	D. Zobowiązania krótkoterminowe i fundusze specjalne
	E. Rozliczenia międzyokresowe i przychody przyszłych okresów

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawa, 1994, załącznik nr 1.

Kolejne kluczowe zmiany struktury informacyjnej bilansu weszły w życie w roku 2002, a ich podstawą były Międzynarodowe Standardy Rachunkowości. W aktywach wyodrębniono tylko dwie grupy: trwałe i obrotowe, a dodatkowym kryterium klasyfikacyjnym stał się okres realizacji korzyści z posiadanego majątku,

czego konsekwencją był wyraźny podział takich pozycji jak należności czy rozliczenia międzyokresowe na długo- i krótkoterminowe (por. tabela 2.3). Bardzo ważne dla bilansu z 2002 roku było wprowadzenie nowych kategorii – aktywów i zobowiązań finansowych oraz inwestycji. Pojawiło się także nowe kryterium informacyjne dla wybranych pozycji bilansowych, czyli kryterium powiązań kapitałowych, zgodnie z którym obowiązkowa stała się prezentacja pewnych aktywów od i zobowiązań wobec jednostek powiązanych i pozostałych jednostek.

Tabela 2.3. Struktura bilansu z 2002 roku

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwałe I. Wartości niematerialne i prawne II. Rzeczowe aktywa trwałe III. Należności długoterminowe IV. Inwestycje długoterminowe V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe B. Aktywa obrotowe I. Zapasy II. Należności krótkoterminowe III. Inwestycje krótkoterminowe IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	A. Kapitał (fundusz) własny I. Kapitał (fundusz) podstawowy II. Należne wpłaty na kapitał podstawowy (wielkość ujemna) III. Udziały (akcje) własne (wielkość ujemna) IV. Kapitał (fundusz) zapasowy V. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny VI. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe VII. Zysk (strata) z lat ubiegłych VIII. Zysk (strata) netto IX. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna) B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania I. Rezerwy na zobowiązania II. Zobowiązania długoterminowe III. Zobowiązania krótkoterminowe IV. Rozliczenia międzyokresowe

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Ustawa, 2002, załącznik nr 1.

Zmiany polskiego prawa rachunkowości po roku 2002 nie spowodowały już istotnych modyfikacji struktury pasywów bilansu – nadal obowiązuje podział na kapitał własny i zobowiązania. Ewolowało natomiast – na przestrzeni lat – podejście do kategorii związanych z kapitałem własnym: należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy oraz udziały (akcje) własne ostatecznie zostały przeniesione do aktywów. Rozwiniętą formułę obecnie obowiązującego bilansu prezentuje tabela 2.4.

Współczesny bilans według polskiego systemu regulacyjnego prezentuje w aktywach zasoby majątkowe podmiotu z podziałem na dwie grupy: trwałe i obrotowe. W ramach każdej grupy obowiązuje rodzajowy przekrój aktywów: materialne (rzeczowe), niematerialne, należności, inwestycje oraz pozostałe aktywa, a także ich podział na długo- i krótkoterminowe. Bardzo istotnym kryterium klasyfikacyjnym należności jest powiązanie kapitałowe z innymi jednostkami.

Tabela 2.4. Bilans według ustawy o rachunkowości

Aktywa	Pasywa
A. Aktywa trwałe I. Wartości niematerialne i prawne 1. Koszty zakończonych prac rozwojowych 2. Wartość firmy 3. Inne wartości niematerialne i prawne 4. Zaliczki na wartości niematerialne i prawne II. Rzeczowe aktywa trwałe 1. Środki trwałe 2. Środki trwałe w budowie 3. Zaliczki na środki trwałe w budowie III. Należności długoterminowe 1. Od jednostek powiązanych 2. Od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale 3. Od pozostałych jednostek IV. Inwestycje długoterminowe 1. Nieruchomości 2. Wartości niematerialne i prawne 3. Długoterminowe aktywa finansowe 4. Inne inwestycje długoterminowe V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe 1. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego 2. Inne rozliczenia międzyokresowe B. Aktywa obrotowe I. Zapasy 1. Materiały 2. Półprodukty i produkty w toku 3. Produkty gotowe 4. Towary 5. Zaliczki na dostawy i usługi II. Należności krótkoterminowe 1. Należności od jednostek powiązanych 2. Należności od pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale 3. Należności od pozostałych jednostek III. Inwestycje krótkoterminowe 1. Krótkoterminowe aktywa finansowe 2. Inne inwestycje krótkoterminowe IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy D. Udziały (akcje) własne	A. Kapitał (fundusz) własny I. Kapitał (fundusz) podstawowy II. Kapitał (fundusz) zapasowy III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe V. Zysk (strata) z lat ubiegłych VI. Zysk (strata) netto VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna) B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania I. Rezerwy na zobowiązania 1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego 2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne 3. Pozostałe rezerwy II. Zobowiązania długoterminowe 1. Wobec jednostek powiązanych 2. Wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale 3. Wobec pozostałych jednostek III. Zobowiązania krótkoterminowe 1. Zobowiązania wobec jednostek powiązanych 2. Zobowiązania wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale 3. Zobowiązania wobec pozostałych jednostek 4. Fundusze specjalne IV. Rozliczenia międzyokresowe 1. Ujemna wartość firmy 2. Inne rozliczenia międzyokresowe

Źródło: Ustawa (2023, załącznik 1).

W aktywach odrębnie prezentowane są inwestycje w podziale na długoterminowe i krótkoterminowe oraz inwestycje w aktywa finansowe i niefinansowe. Dodatkowo należy zaprezentować w nich dwie kategorie: „C. Należne wpłaty na kapitał (fundusz) podstawowy” oraz „D. Udziały (akcje) własne” (Ustawa, 1994, załącznik nr 1)²⁰.

Pasywa bilansu obejmują dwie kategorie źródeł finansowania – kapitał własny i zobowiązania. Zobowiązania klasyfikowane są zgodnie z kryterium czasu ich realizacji i dzielą się na długo- i krótkoterminowe. Szczególną grupą zobowiązań są zobowiązania handlowe, które należy zaprezentować w podziale na zobowiązania wobec jednostek powiązanych, wobec pozostałych jednostek, w których jednostka ma zaangażowanie w kapitale, oraz wobec pozostałych jednostek. W odniesieniu do zobowiązań innych niż handlowe przyjęto ich podział na rezerwy, pozostałe zobowiązania, rozliczenia międzyokresowe i fundusze specjalne.

W polskiej praktyce sprawozdawczej funkcjonuje także formuła **bilansu według Międzynarodowych Standardów Sprawozdawczości Finansowej (MSSF)** – odmienna od formuły bilansu zgodnej z ustawą o rachunkowości. Wymaga ona w szczególności:

- jednoznacznego podziału wszystkich aktywów i zobowiązań na dwie grupy – krótko- i długoterminowe,
- osobnej prezentacji aktywów i zobowiązań finansowych,
- wyodrębnienia aktywów lub zobowiązań z tytułu podatku dochodowego,
- prezentacji – jako odrębnej pozycji bilansu – należności i zobowiązań handlowych.

Należy podkreślić, iż – w porównaniu z ustawą o rachunkowości – w bilansie odmiennie jest prezentowany kapitał własny. Należy wyodrębnić w nim kapitał podstawowy, kapitał z aktualizacji wyceny i skumulowane zyski (zyski zatrzymane), w których mieści się również wynik finansowy netto danego okresu.

W obecnie obowiązującym Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości nr 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” (MSR 1) podejście do struktury bilansu jest bardzo elastyczne. Standard nie określa formatu bilansu, a jedynie wymaga ujawnienia minimalnej liczby jego pozycji. Nieuznane jako obligatoryjne elementy bilansu należy wykazać w notach do bilansu.

Minimalny zakres informacji w bilansie zgodnie z MSR 1 (od roku 2009 w Międzynarodowym Standardzie Sprawozdawczości Finansowej nr 18 „Prezentacja i ujawnianie informacji w sprawozdaniach finansowych” – MSSF 18) prezentuje tabela 2.5.

²⁰ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Ustawa, 2023, załącznik nr 1 „Bilans”). Obie kategorie należy przyporządkować do krótkoterminowych aktywów.

Tabela 2.5. Minimalny zakres informacji w bilansie zgodnie z MSSF

Aktywa	Pasywa
1. rzeczowe aktywa trwałe; 2. nieruchomości inwestycyjne; 3. wartości niematerialne; 4. wartość firmy; 5. aktywa finansowe (z wyłączeniem pozycji wymienionych w lit. g), j) oraz k)); 6. portfele umów objętych zakresem MSSF 17, które stanowią aktywa, podzielone zgodnie z wymogami zawartymi w pkt 78 MSSF 17; 7. inwestycje rozliczane zgodnie z metodą praw własności; 8. aktywa biologiczne objęte zakresem MSR 41 Rolnictwo; 9. zapasy; 10. należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności; 11. środki pieniężne i ich ekwiwalenty; 12. suma aktywów zaklasyfikowanych jako przeznaczone do sprzedaży oraz aktywów wchodzących w skład grup do zbycia, które zostały zaklasyfikowane jako przeznaczone do sprzedaży zgodnie z MSSF 5;	Kapitał własny 1. udziały niekontrolujące; oraz 2. kapitał wyemitowany oraz kapitały rezerwowe przypadające właścicielom jednostki dominującej Zobowiązania 3. zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania; 4. rezerwy; 5. zobowiązania finansowe (z wyłączeniem pozycji wymienionych w lit. m) oraz n)); 6. portfele umów objętych zakresem MSSF 17, które stanowią zobowiązania, podzielone zgodnie z wymogami zawartymi w pkt 78 MSSF 17; 7. zobowiązania i aktywa dotyczące podatku bieżącego, zgodnie z tym, jak je definiuje MSR 12; 8. rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego oraz aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego, zgodnie z tym, jak je definiuje MSR 12; oraz 9. zobowiązania wchodzące w skład grup do zbycia, zaklasyfikowanych jako utrzymywane z przeznaczeniem do sprzedaży zgodnie z MSSF 5

Źródło: opracowanie na podstawie: Rozporządzenie (2026, par. 103 i 104).

Porównując strukturę bilansu przedstawioną w tabeli 2.5 ze strukturą bilansu wymaganą przez polskie prawo bilansowe, można wskazać następujące różnice:

- brak obowiązku ujawniania w bilansie polskim pozycji „aktywa biologiczne”,
- brak obowiązku odrębnej prezentacji należności lub zobowiązań z tytułu podatku dochodowego bieżącego (w polskim bilansie należy ujawnić należności lub zobowiązania z tytułu podatków łącznie z innymi tytułami publicznoprawnymi),
- brak obowiązku odrębnej prezentacji kategorii „aktywa przeznaczone do zbycia” (pozycja taka stanowi element aktywów trwałych w grupie „środki trwałe, wartości niematerialne i prawne, inwestycje”).

Dodatkowo istotne są różnice w podejściu do prezentacji kapitału własnego – w polskim bilansie jest ona znacznie bardziej rozbudowana niż w bilansie minimalnym według MSR 1, pozwala jednak zidentyfikować wymagane przez MSR 1 pozycje obligatoryjne kapitału własnego.

Należy podkreślić, że MSSF nie określają kolejności ani formy prezentacji przez jednostkę pozycji w sprawozdaniu z sytuacji finansowej. Ponadto nazwy i kolejność pozycji – lub grupy podobnych pozycji – można zmieniać stosownie do charakteru jednostki i jej transakcji, aby zapewnić użyteczne uporządkowane zestawienia aktywów, zobowiązań i kapitału własnego jednostki²¹.

W celu zilustrowania polskiej praktyki sprawozdawczości finansowej w zakresie bilansu sporządzonego według MSSF warto przyrzeć się rozwiązaniu stosowanemu przez spółkę publiczną notowaną na Giełdzie Papierów Wartościowych w Warszawie (por. tabela 2.6). Zostało ono szerzej omówione przez Ewę Walińską (2016, s. 538–259).

Tabela 2.6. Jednostkowy bilans (sprawozdanie z sytuacji finansowej) Polskiego Koncernu Naftowego Orlen Spółka Akcyjna sporządzony na dzień 31 grudnia 2024 roku – zgodny z MSSF

AKTYWA
Aktywa trwałe
Rzeczowe aktywa trwałe
Wartości niematerialne oraz wartość firmy
Aktywa z tytułu praw do użytkowania
Akcje i udziały w jednostkach zależnych i współkontrolowanych
Aktywa z tytułu podatku odroczonego
Zapasy obowiązkowe
Instrumenty pochodne
Należności długoterminowe z tytułu leasingu
Pozostałe aktywa, w tym:
<i>pożyczki udzielone</i>
Aktywa obrotowe
Zapasy
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności
Należności z tytułu podatku dochodowego
Środki pieniężne
Instrumenty pochodne
Pozostałe aktywa
Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży
Aktywa razem

²¹ Decyzja o wyodrębnionej prezentacji dodatkowych pozycji w bilansie wynika z oceny przeprowadzonej przez jednostkę, w szczególności w odniesieniu do: 1) charakteru i płynności aktywów, 2) pełnionej przez nie funkcji w ramach działalności jednostki, 3) wysokości, rodzaju i terminów wymagalności zobowiązań. Dodatkowo stosowanie odmiennych podstaw wyceny do różnych klas aktywów wskazuje na ich zróżnicowanie pod względem rodzaju bądź funkcji i z tego względu powinny być prezentowane jako odrębne pozycje.

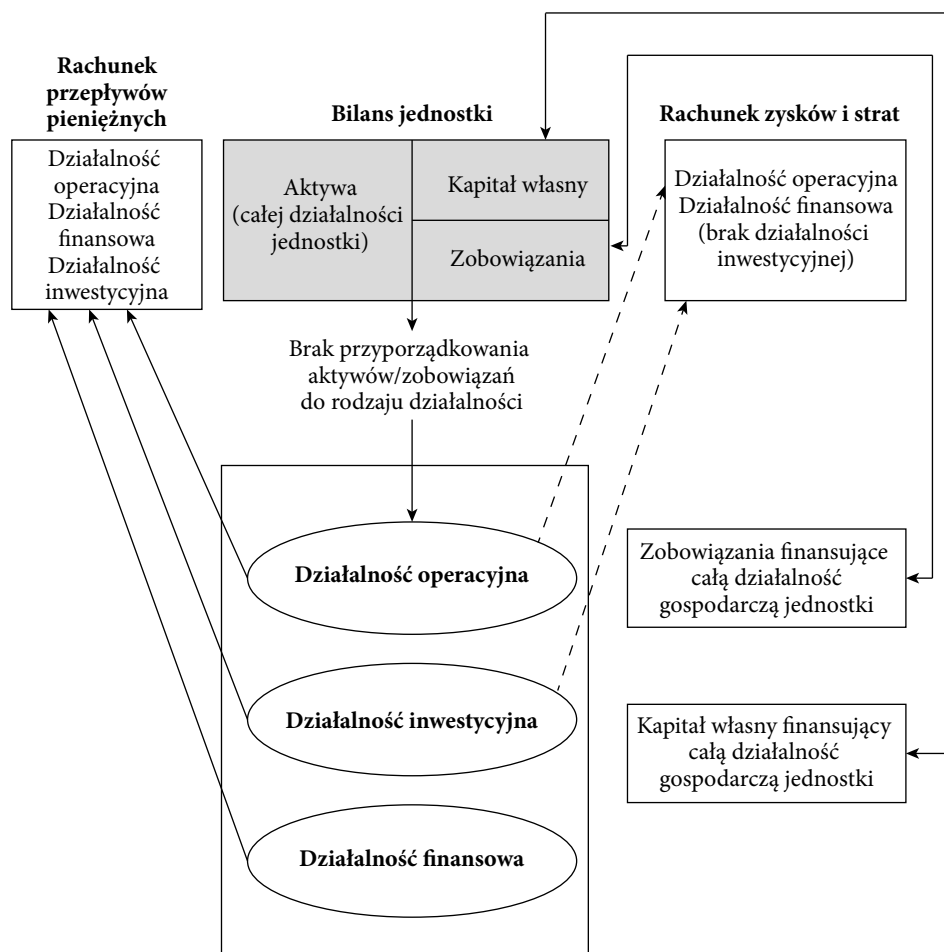
Tabela 2.6 – cd.

PASYWA
KAPITAŁ WŁASNY
Kapitał podstawowy
Kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej
Inne składniki kapitału własnego
Zyski zatrzymane
Kapitał własny razem
ZOBOWIĄZANIA
Zobowiązania długoterminowe
Kredyty, pożyczki i obligacje
Rezerwy
Zobowiązania z tytułu podatku odroczonego
Zobowiązania z tytułu umów z klientami
Instrumenty pochodne
Zobowiązania z tytułu leasingu
Pozostałe zobowiązania
Zobowiązania krótkoterminowe
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania
Zobowiązania z tytułu leasingu
Zobowiązania z tytułu umów z klientami
Kredyty, pożyczki i obligacje
Rezerwy
Zobowiązania z tytułu podatku dochodowego
Instrumenty pochodne
Pozostałe zobowiązania
Zobowiązania razem
Pasywa razem

Źródło: Orlen (2024, s. 5).

2.4. Propozycja prezentacji informacji o sytuacji finansowej – formuła sprawozdawcza bilansu

Obecnie – zarówno w polskich, jak i w międzynarodowych regulacjach rachunkowości – bilans (sprawozdanie z sytuacji finansowej) jest prezentowany z perspektywy podmiotu jako całości i nie zawiera – w przeciwieństwie do rachunku zysków i strat czy rachunku przepływów pieniężnych – informacji w przekroju rodzajów działalności (por. rysunek 2.6).

Rysunek 2.6. Tradycyjne sprawozdania finansowe a rodzaje działalności przedsiębiorstwa

Źródło: Walińska (2016, s. 542).

Taki stan rzeczy stał się przyczynkiem do dyskusji amerykańskiej (FASB – Financial Accounting Standards Board) i międzynarodowej (IASB – International Accounting Standard Board, Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości) rady ds. standardów rachunkowości na temat zmiany formuły bilansu i pozostałych elementów sprawozdania finansowego. Projekt w tej sprawie został zapoczątkowany 22 kwietnia 2004 r. (IASB, 2004, s. 5)²². Obie rady – IASB

²² Rezultatem pierwszego etapu wspólnego projektu IASB i FASB dotyczącego prezentacji sprawozdań finansowych była zmiana MSR 1 polegająca na wprowadzeniu w 2007 r. obowiązku prezentacji in-

i FASB – zdecydowały wówczas, że będą wspólnie pracować nad stworzeniem standardu, który obejmie zagadnienia dotyczące kompletnego sprawozdania finansowego²³.

Projektowi IASB i FASB przyświecał następujący cel: prezentacja spójnych sprawozdań finansowych, co oznacza, że jednostka powinna opisywać i ujawniać w takim samym układzie informacje prezentowane w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, sprawozdaniu z całkowitych zysków i sprawozdaniu z przepływów pieniężnych. Realizacja tak postawionego celu wymagała daleko idących zmian struktury istniejących sprawozdań, w szczególności bilansu, co było spowodowane przyjęciem nowej orientacji biznesu – orientacji na wartość przedsiębiorstwa, mierzoną za pomocą przepływów pieniężnych. Wspólny projekt IAS i FASB został jednak ostatecznie wstrzymany (w praktyce oznaczało to jego zakończenie), a w 2014 r. IASB rozpoczęła nowy projekt zatytułowany „Podstawowe sprawozdania finansowe” (*Primary Financial Statements*), ukierunkowany na zmiany MSR 1 i MSR 7 „Sprawozdanie z przepływów pieniężnych”, którego końcowym efektem było opublikowanie 9 kwietnia 2024 r. MSSF 18 „Prezentacja i ujawnienia w sprawozdaniach finansowych”²⁴. Należy podkreślić, że zmiany wynikające z MSSF 18 dotyczą przede wszystkim sprawozdania z wyniku (rachunku zysków i strat). MSSF 18 nie zmienił obowiązujących aktualnie rozwiązań dotyczących bilansu (zostały one wprost przejęte z MSR 1)²⁵, pomimo że obie rady w pierwotnych projektach opracowały nową formułę bilansu, uwzględniającą rodzaje działalności jednostki.

nych całkowitych dochodów w ramach sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów (więcej zob. Bek-Gaik, 2012; Gierusz, 2010; Walińska i Bek-Gaik, 2012). Warto podkreślić, że niektórzy autorzy przedstawiali również własne propozycje zmian formatu sprawozdawczości, np. w odniesieniu do bilansu (Walińska, 2009b) czy w odniesieniu do rachunku zysków i strat (Gierusz 2007, 2011).

²³ Rady wskazały trzy przesłanki leżące u podstaw zmiany modelu prezentacji sprawozdania finansowego. Po pierwsze, sprawozdania finansowe powinny stanowić spójny obraz działalności przedsiębiorstwa – każdy ze składników sprawozdania finansowego powinien posługiwać się takimi samymi kategoriami ekonomicznymi, pokazując jedynie trzy różne perspektywy biznesu: obraz statyczny w bilansie, obraz dynamiczny w dwóch ujęciach – rentowność (rachunek wyników) oraz płynność (rachunek przepływów pieniężnych). Po drugie, informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym powinny być zdezagregowane w taki sposób, aby gwarantowały możliwość prognozowania przyszłych przepływów pieniężnych przedsiębiorstwa (rachunkowość ma prezentować takie grupy kategorii ekonomicznych, dla których przyszłe przepływy pieniężne są szacowane według różnych metod, z różnym ryzykiem i za pomocą różnych mierników). Po trzecie, na potrzeby tworzenia nowego modelu sprawozdania finansowego przyjęto założenie, że powinno ono pomagać użytkownikom w ocenie płynności i bezpieczeństwa finansowania, co jest zgodne z dwoma rodzajami decyzji podejmowanymi przez menedżerów – decyzjami inwestycyjnymi i decyzjami o sposobie finansowania.

²⁴ Standard ten stanie się obowiązujący przy sporządzaniu sprawozdań finansowych za okresy rozpoczynające się po 1 stycznia 2027 r. i później – zastąpi dotychczasowy MSR 1.

²⁵ Wyjątek stanowi obowiązek prezentacji wartości firmy (*goodwill*) jako odrębnej pozycji w aktywach.

MSSF 18 dowodzi, jak trudne jest przyporządkowanie aktywów i zobowiązań do poszczególnych rodzajów działalności. Tę ideę o wiele łatwiej można było zastosować w rachunku zysków i strat, co potwierdzono w MSSF 18. Dodatkowo ustalono w nim rodzaje działalności – nazwane kategoriami, uproszczone w stosunku do propozycji zawartych w pierwotnych projektach IASB i FASB²⁶. W MSSF 18 – z perspektywy rachunku zysków i strat – wyróżniono pięć kategorii działalności:

- operacyjną²⁷,
- inwestycyjną²⁸,
- finansowania²⁹,
- podatków dochodowych³⁰,
- zaniechaną³¹.

²⁶ Rachunek zysków i strat (jako element sprawozdania z całkowitego dochodu) zgodnie z MSSF 18 uwzględnia określone kategorie, przy czym w odróżnieniu od projektu IASB i FASB nie wprowadzono w tym dokumencie kategorii działalności gospodarczej, ale zdecydowano się na odrębne ujawnianie przychodów i kosztów dotyczących kategorii operacyjnej oraz kategorii inwestycyjnej, które w projektach z 2008 r. i 2010 r. były i tak wyodrębnione jako podkategorie w ramach działalności gospodarczej. Dodatkowo w MSSF 18 zrezygnowano z wyodrębnienia kategorii transakcji wielokategorialnych, co można uznać za powrót do rozwiązania z 2008 r. Warto jednocześnie zauważyć, że w porównaniu z wersją projektu IASB i FASB z 2010 r. w MSSF 18 zrezygnowano z wyodrębnienia w ramach kategorii operacyjnej podkategorii finansowania operacyjnego, w której miały być wykazywane przychody i koszty od określonych aktywów i zobowiązań związanych z działalnością operacyjną.

²⁷ Do kategorii operacyjnej zaliczane są wszystkie przychody i koszty, które nie spełniają kryteriów zaklasyfikowania do którejkolwiek z pozostałych kategorii.

²⁸ W ramach tej kategorii jednostki powinny wykazywać przychody i koszty związane z inwestycjami w jednostki stowarzyszone, wspólne przedsięwzięcia i jednostki zależne nieobjęte konsolidacją, środkami pieniężnymi i ich ekwiwalentami oraz innymi aktywami, jeśli generują one zwrot indywidualnie i w dużej mierze niezależnie od innych zasobów jednostki. Aktywami zaliczanymi do kategorii inwestycyjnej są zazwyczaj instrumenty dłużne lub instrumenty kapitałowe wyemitowane przez inne jednostki oraz nieruchomości inwestycyjne i należności z tytułu czynszu uzyskiwanego z tych nieruchomości.

²⁹ Kategoria finansowania obejmuje: przychody i koszty z tytułu zobowiązań, takich jak kredyty bankowe i obligacje (czyli zobowiązania wynikające z tzw. czystych transakcji finansowania) oraz koszty odsetkowe z tytułu wszelkich innych zobowiązań (np. zobowiązań z tytułu leasingu czy zobowiązań z tytułu wynagrodzeń). Oznacza to, że kategoria finansowania obejmuje koszty odsetkowe z tytułu wszystkich zobowiązań i przychody związane z zobowiązaniami zaciągniętymi w celu finansowania działalności.

³⁰ Jednostka klasyfikuje obciążenia podatkowe lub przychody podatkowe ujęte w rachunku zysków i strat zgodnie z MSR 12 „Podatek dochodowy” oraz wszelkie związane z nimi różnice kursowe.

³¹ Jednostka klasyfikuje w tej kategorii działalności przychody i koszty z działalności zaniechanej ujęte zgodnie z MSSF 5 „Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży oraz działalność zaniechana”.

Na podstawie przyjętych w MSSF 18 kategorii w dalszej części rozdziału przedstawione zostaną dwie propozycje nowej formuły sprawozdawczej bilansu³²:

- pierwsza propozycja (por. tabela 2.7) – zachowuje dwustronną formułę bilansu, wprowadza nowy nadrzędny przekrój informacyjny według kategorii działalności, do których przyporządkowano aktywa, zobowiązania i kapitał własny,
- druga propozycja (por. tabela 2.8) – przyjmuje formę jednostronnego zestawienia, z zachowaniem obecnych kryteriów klasyfikacji aktywów i zobowiązań, ale jako kluczowy zostaje uznany ich podział na długo- i krótkoterminowe.

Tabela 2.7. Bilans – nowa formuła (propozycja 1)

AKTYWA	ZOBOWIĄZANIA I KAPITAŁ WŁASNY
KATEGORIA OPERACYJNA	
Należności handlowe	Zobowiązania handlowe
Zapasy	Otrzymane zaliczki
Inne aktywa krótkoterminowe	Zobowiązania wobec pracowników
I. Razem aktywa krótkoterminowe	Zobowiązania z tytułu leasingu
Środki trwałe	Pozostałe zobowiązania
Inwestycje w spółkach zależnych	
Goodwill i inne aktywa niematerialne	III. Razem zobowiązania krótkoterminowe
II. Razem aktywa długoterminowe	Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych
	Zobowiązania z tytułu leasingu
	Pozostałe zobowiązania
	IV. Razem zobowiązania długoterminowe
KATEGORIA INWESTYCYJNA	
Inwestycje krótkoterminowe	
Inwestycje długoterminowe	
V. Razem aktywa kategorii inwestycyjnej	
VI. Aktywa kategorii operacyjnej i inwestycyjnej (I + II + V)	VII. Zobowiązania kategorii operacyjnej i inwestycyjnej (III + IV)
KATEGORIA FINANSOWANIA	
Środki pieniężne	Kredyty krótkoterminowe
VIII. Razem aktywa	Zobowiązania z tytułu odsetek
	Zobowiązania z tytułu dywidend

³² Ewa Walińska w roku 2009 opracowała formułę bilansu zgodną z pierwotną propozycją projektu IASB „Preliminary Views on Financial Statement Presentation” (IASB, 2008). Była to propozycja wielopozomowego modelu prezentacji bilansu w trzech układach – rodzajowym, funkcjonalnym i rodzajowo-funkcjonalnym (por. Walińska, 2009b).

Tabela 2.7 – cd.

AKTYWA	ZOBOWIĄZANIA I KAPITAŁ WŁASNY
	<i>IX. Razem zobowiązania krótkoterminowe</i>
	<i>X. Kredyty długoterminowe</i>
	<i>XI. Razem zobowiązania (IX + X)</i>
KATEGORIA DZIAŁANOŚCI ZANIECHANEJ	
Aktywa przeznaczone do sprzedaży	Zobowiązania związane z aktywami przeznaczonymi do sprzedaży
PODATKI DOCHODOWE	
Krótkoterminowe aktywa z tytułu podatku dochodowego odroczonego	Zobowiązania krótkoterminowe z tytułu bieżącego podatku dochodowego
Długoterminowe aktywa z tytułu podatku dochodowego odroczonego	Zobowiązania krótkoterminowe z tytułu podatku dochodowego odroczonego
	Zobowiązania długoterminowe z tytułu podatku dochodowego odroczonego
KAPITAŁ WŁASNY	
	Kapitał podstawowy
	Zyski zatrzymane
	Skumulowane pozostałe elementy zysku całkowitego (netto)
	RAZEM KAPITAŁ WŁASNY

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2.8. Bilans – nowa formuła (propozycja 2)

Pozycja	Kategoria operacyjna	Kategoria inwestycyjna	Kategoria finansowania	Kategoria podatków dochodowych	Kategoria działalności zaniechanej	Kategoria działalności jako całości	Razem
Aktywa długoterminowe							
Aktywa rzeczowe							
Aktywa niematerialne							
Aktywa finansowe							
Aktywa podatkowe				×			
Pozostałe aktywa							
Aktywa krótkoterminowe							
Zapasy							
Aktywa finansowe							
Należności handlowe i o podobnym charakterze							
Aktywa podatkowe				×			
Pozostałe aktywa							
Środki pieniężne							
RAZEM AKTYWA (A)							

Tabela 2.8 – cd.

Pozycja	Katego- ria ope- racyjna	Kate- goria inwesty- cyjna	Kate- goria finanso- wania	Katego- ria po- datków docho- dowych	Katego- ria dzia- łalności zanie- chanej	Katego- ria dzia- łalności jako całości	Razem
Zobowiązania długoterminowe Zobowiązania finansowe Zobowiązania podatkowe Pozostałe zobowiązania Rezerwy				×			
Zobowiązania krótkoterminowe Zobowiązania finansowe Zobowiązania handlowe i o podobnym charakterze Zobowiązania podatkowe Pozostałe zobowiązania Rezerwy				×			
RAZEM ZOBOWIĄZANIA (B)							
Kapitał własny właścicieli						×	
Pozostałe kapitały własne						×	
Wynik finansowy netto						×	
RAZEM KAPITAŁ WŁASNY (C)						×	
RAZEM KAPITAŁ WŁASNY I ZOBOWIĄZANIA (D)							
RAZEM							

Źródło: opracowanie własne.

W obu propozycjach bilans uwzględnia różne kategorie działalności gospodarczej, z których trzy są wspólne i uniwersalne dla wszystkich elementów sprawozdania finansowego – operacyjna, inwestycyjna i finansowania. Takie rozwiązanie gwarantuje przede wszystkim spójność bilansu z rachunkiem zysków i strat oraz rachunkiem przepływów pieniężnych. Dodatkowo oznacza to, że informacje prezentowane w bilansie byłyby zdezagregowane w sposób pozwa-

lający prognozować przyszłe przepływy pieniężne przedsiębiorstwa. Ostatecznie bilans w proponowanej formule dałby możliwość pogłębionej analizy i oceny płynności³³ oraz bezpieczeństwa finansowania³⁴ jednostki.

Szczególną kategorią – specyficzną tylko dla bilansu – jest kapitał własny, który może być zaliczony do kategorii finansowania, stanowić odrębną kategorię nieprzyporządkowaną do żadnej kategorii (por. tabela 2.7) lub kategorię przyporządkowaną do działalności jednostki jako całości (por. tabela 2.8).

Kolejną kategorią budzącą wątpliwości są środki pieniężne, które mogą być alokowane do wymienionych kategorii (por. tabela 2.8) lub pozostawać jako jedna pozycja w kategorii finansowania (por. tabela 2.7).

Reasumując, proponowana formuła sprawozdawcza bilansu wprowadza odmienny niż do tej pory układ prezentacji aktywów i zobowiązań – dostosowuje jego formę i treść do decyzyjnego modelu menedżerów. Konsekwencją podejścia menedżerskiego jest nowy podział aktywów i zobowiązań – zgodnie z kryterium rodzaju działalności, której służą. Oznacza to zastąpienie porządkowego układu bilansu układem analitycznym, pozwalającym menedżerowi odpowiedzieć na pytanie, jakie są źródła finansowania konkretnych grup aktywów, a nie tylko aktywów jako całości.

2.5. Podsumowanie

Bilans – jako element sprawozdania finansowego – wpisuje się w wielowymiarowość sprawozdawczości przedsiębiorstwa jako całości, stanowiąc filar jego sprawozdawczości finansowej. Dodatkowo bilans sam w sobie ma wiele wymiarów. Dwa fundamentalne to majątkowy i kapitałowy. Pierwszy z nich pozwala na identyfikację zasobów jednostki, czyli aktywów, natomiast drugi – kapitałowy – pozwala określić źródła finansowania majątku, czyli kapitały, podzielone na własne i obce. W tych dwóch kluczowych wymiarach bilansu kryją się czasowa perspektywa aktywów i kapitału oraz zasady ich wyceny i prezentacji.

W niniejszym rozdziale zaproponowano nową formułę prezentacji bilansu uwzględniającą różne kategorie działalności gospodarczej, z których trzy są wspólne i uniwersalne dla wszystkich elementów sprawozdania finansowego:

³³ Tj. oceny pod kątem zaspokojenia długów w terminach ich spłaty.

³⁴ Tj. oceny możliwości inwestycyjnych przedsiębiorstwa i ryzyka niespodziewanego zapotrzebowania na finansowanie.

operacyjna, inwestycyjna i finansowania. Nowy model oparto na założeniu – zgodnym z dwoma rodzajami decyzji podejmowanymi przez menedżerów: decyzjami inwestycyjnymi i decyzjami o sposobie finansowania – że powinien on pomagać użytkownikom w ocenie płynności i bezpieczeństwa finansowania, a także umożliwiać prognozę przyszłych przepływów pieniężnych przedsiębiorstwa.

3. Wielowymiarowość raportowania wyników

3.1. Historyczny rozwój koncepcji prezentacji wyników

Wynik przedsiębiorstwa, odzwierciedlający finansowe efekty jego działalności, stanowi jedno z centralnych zagadnień teorii i praktyki rachunkowości. Wraz z ewolucją koncepcji sprawozdawczości finansowej i zmianą paradygmatu rachunkowości – od modelu opartego na koszcie historycznym i ochronie kapitału właścicieli ku modelowi zorientowanemu na potrzeby inwestorów i wycenę w wartości godziwej – zmieniło się również pojmowanie efektów działalności jednostki. Szczególnego znaczenia nabrało rozróżnienie między tradycyjną kategorią wyniku finansowego a szerszą kategorią dochodu całkowitego, rozwiniętą w szczególności w Międzynarodowych Standardach Rachunkowości (MSR) i Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej (MSSF).

Z pomiarem efektów działalności jednostki gospodarczej kojarzony jest wynik finansowy. W sensie ekonomicznym i rachunkowym kategoria ta stanowi syntetyczny wyraz rezultatów działalności osiągniętych przez jednostkę w określonym okresie sprawozdawczym. Historycznie rzecz ujmując, to właśnie wynik finansowy był podstawowym – a przez długi czas niemal jedynym – miernikiem dokonań jednostki.

Sposób jego ustalania i prezentacji zmieniał się znacząco w perspektywie historycznej, co wiązało się zarówno ze zmianami paradygmatów teoretycznych rachunkowości, jak i z rozwojem regulacji standardów sprawozdawczości finansowej. Dwie dominujące koncepcje – transakcyjne i bilansowe podejście do wyniku – różnią się nie tylko metodologią, lecz także sposobem prezentacji w sprawozdaniach finansowych (Zeff, 1999).

Podejście transakcyjne jest ujęciem historycznie starszym. Wywodzi się z klasycznej koncepcji rachunkowości zdarzeń gospodarczych, w której podstawą ustalania wyniku są transakcje i operacje gospodarcze dokonane w danym okresie. Wynik jest rezultatem syntetycznego zestawienia przychodów i kosztów dotyczą-

cych tych zdarzeń. Determinowany jest zasadami rachunkowości: współmierności i memoriału (np. Gmytrasiewicz i Karmańska, 2009; Sawicki, 2016) i prezentowany głównie przez pryzmat rachunku zysków i strat, opartego na transakcjach operacyjnych. Zastosowanie zasady memoriału miało służyć odzwierciedleniu działalności ekonomicznej w jej naturalnym czasie. Wynik finansowy był podstawową i wystarczającą kategorią pomiaru dokonań jednostki. Jego ustalanie opierało się głównie na zasadach kosztu historycznego, ostrożności i realizacji.

W koncepcji pomiaru wyniku finansowego opartej na podejściu transakcyjnym, określanym także jako przychodowo-kosztowe, eksponowana jest rola rachunku zysków i strat oraz kategorii tworzących wynik finansowy. Zasadnicze znaczenie w tym podejściu mają prawidłowa identyfikacja oraz pomiar przychodów i kosztów jako kategorii pierwotnych, kształtujących wynik finansowy. Wynik finansowy jest efektem zrealizowanych operacji gospodarczych, natomiast aktywa i zobowiązania są kategoriami pochodnymi w stosunku do przychodów i kosztów (Poniatowska i Rówińska, 2018). Podejście transakcyjne było ściśle powiązane z koncepcją zachowania kapitału finansowego oraz z funkcją ochrony interesów właścicieli i wierzycieli. Wynik finansowy pełnił funkcję:

- miernika efektywności gospodarowania,
- podstawy podziału zysku,
- instrumentu kontroli zarządczej,
- wskaźnika zdolności jednostki do kontynuacji działalności.

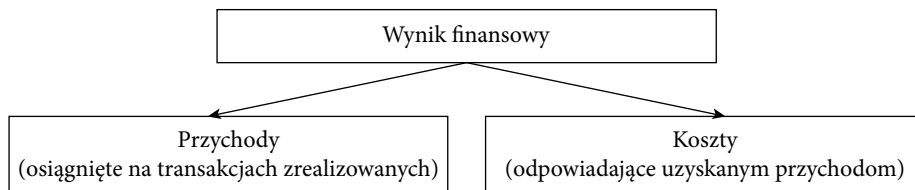
Tradycyjny sposób pomiaru wyniku finansowego w rachunkowości opiera się na podejściu transakcyjnym (Poniatowska i Rówińska, 2018). Podejście to było szczególnie eksponowane w literaturze anglosaskiej lat 50.–70. XX w., w której rachunkowość rozumiano jako system odzwierciedlania faktów ekonomicznych w rezultatach finansowych przedsiębiorstwa (Paton i Littleton, 1940). Polska szkoła rachunkowości w okresie przed transformacją prawną w 1990 r. także silnie eksponowała podejście transakcyjne – wynik finansowy stanowił konsekwencję operacji ujętych w księgach (np. Dobija, 2005; Gabrusewicz, 2014; Gierusz, 2011; Micherda, 2005; Szychta, 2010).

Od lat 80. XX w. obserwuje się zmianę w podejściu do sprawozdawczości finansowej w rachunkowości, związaną przede wszystkim z wprowadzaniem modelu wyceny według wartości godziwej. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że zmiana podejścia do wyniku finansowego (zmniejszenie roli podejścia transakcyjnego) było warunkowane właśnie m.in. rozwojem wyceny w wartości godziwej (Barth i Landsman, 1995; Whittington, 2008). Coraz większego znaczenia nabierało podejście bilansowe, w którym wynik finansowy stanowi konsekwencję zmian pozycji bilansowych. Podejście to znalazło wyraz w Założeniach Koncepcyjnych Sprawozdawczości Finansowej (*Conceptual Framework for Financial Reporting*, 2018).

całkowitego stanowi wyraz konsekwentnego zastosowania podejścia bilansowego, w którym punkt wyjścia stanowią definicje i wycena aktywów oraz zobowiązań, natomiast wynik okresu jest pochodną zmian w tych kategoriach w czasie.

Zmiany w podejściu do pomiaru wyników są konsekwencją przejścia od rachunkowości ukierunkowanej na ochronę wierzycieli i właścicieli do rachunkowości zorientowanej na potrzeby inwestorów rynku kapitałowego.

W podejściu transakcyjnym wynik finansowy jest definiowany jako różnica między osiągniętymi przychodami a odpowiadającymi im poniesionymi kosztami danego okresu sprawozdawczego. Fundamentalne znaczenie mają zasady rachunkowości: memoriału, współmierności i periodyzacji (Gierusz i Gawrońska, 2012; Sawicki, 2016; Walińska, 2013). Punktem wyjścia pomiaru wyniku finansowego są zatem zdarzenia gospodarcze i realizowane transakcje, które generują przychody i odpowiadające im koszty (rysunek 3.1).

Rysunek 3.1. Elementy kształtujące wynik finansowy – podejście transakcyjne

Źródło: opracowanie własne.

Wynik finansowy powstaje w procesie przyporządkowania przychodów i kosztów do okresów sprawozdawczych. W polskiej literaturze rachunkowości podkreśla się, że tak ustalany wynik finansowy stanowi syntetyczny miernik efektywności działalności jednostki, odzwierciedlający rezultat gospodarowania w danym okresie (Gierusz i Gawrońska, 2012; Gmytrasiewicz i Karmańska, 2009).

Podejście bilansowe do ustalania wyniku finansowego wprowadziło w drugiej połowie XX w. zmiany w pojmowaniu i definiowaniu wyniku finansowego. W ujęciu bilansowym wynik finansowy określa się jako zmianę kapitału własnego jednostki w okresie sprawozdawczym, z wyłączeniem transakcji z właścicielami. Punktem wyjścia pomiaru wyniku są zatem wartości aktywów i zobowiązań, a wynik stanowi konsekwencję ich zmian. Jego konstrukcja opiera się na powiązaniu strumieni przychodów i kosztów z określonym okresem sprawozdawczym, co umożliwia ocenę efektywności działalności jednostki w ujęciu periodycznym.

Zmiana perspektywy pomiaru wyniku finansowego wprowadziła także zmianę w definicjach kategorii wynikowych: przychodów i kosztów. Interpretowane są one jako skutki zmian aktywów i zobowiązań. Ustawa z dnia 29 września

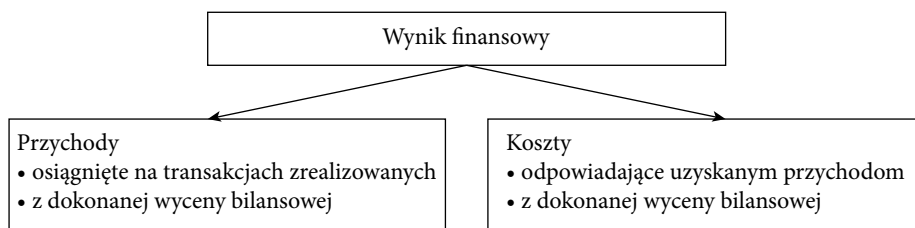
1994 r. o rachunkowości następująco definiuje kategorie wynikowe (Ustawa, 1994, art. 3 ust. 1 pkt 30–31):

- przychody i zyski definiowane są jako uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zwiększenia wartości aktywów, albo zmniejszenia wartości zobowiązań, które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli,
- koszty i straty – jako uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych, o wiarygodnie określonej wartości, w formie zmniejszenia wartości aktywów, albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli.

Wynik finansowy jest zatem kategorią odzwierciedlającą efekt:

- identyfikacji i pomiaru przychodów,
- identyfikacji i pomiaru kosztów,
- zastosowania zasad rachunkowości: memoriału, współmierności, ostrożności, istotności i periodyzacji.

W tym sensie wynik finansowy stanowi sumę wyników zrealizowanych w danym okresie oraz skutków wyceny bilansowej (rysunek 3.2).

Rysunek 3.2. Elementy kształtujące wynik finansowy – podejście bilansowe

Źródło: opracowanie własne.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości (Ustawa, 1994) w ujęciu analitycznym wynik finansowy obejmuje następujące kategorie:

- wynik ze sprzedaży,
- wynik z działalności operacyjnej,
- wynik brutto
- wynik netto.

Bibliografia

- Aalst, W. M. P. van der, Bichler, M. i Heinzl, A. (2018). Robotic process automation. *Business & Information Systems Engineering*, 60, 269–272. <https://doi.org/10.1007/s12599-018-0542-4>
- Adams, C. A. (2015). The international integrated reporting council: A call to action. *Critical Perspectives on Accounting*, 27, 23–28. <https://doi.org/10.1016/j.cpa.2014.07.001>
- Adelowotan, M. O. i Leke, C. A. (2025). *Artificial intelligence in accounting, auditing and finance: A guide for implementation and use*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-87368-3>
- Aguirre, S. i Rodriguez, A. (2017). *Automation of a business process using Robotic Process Automation (RPA): A case study*. W: Figueroa-García J. C., López-Santana E. R., Villa-Ramírez J. L. i Ferro-Escobar R. (red.), *Applied computer sciences in engineering*. Springer (s. 65–71). https://doi.org/10.1007/978-3-319-66963-2_7
- Alexander, D., Britton, A., Jorissen, A., Hoogendoorn, M. i Van Mourik, C. (2014). *International financial reporting and analysis* (wyd. 6). Cengage Learning EMEA
- Alexander, D. i Nobes, C. (2007). *Financial accounting: An international introduction* (wyd. 3). Pearson Education.
- Anagnoste, S. (2018). Robotic Automation Process – The operating system for digital enterprise. *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, 12(1), 54–69. <https://doi.org/10.2478/picbe-2018-0007>
- Azar, N., Zakaria, Z. i Sulaiman, N. A. (2019). The quality of accounting information: Relevance or value-relevance? *Asian Journal of Accounting Perspectives*, 12(1), 1–21. <https://doi.org/10.22452/AJAP.vol12no1.1>
- Barkin I. (2023, 24 marca). *Introducing robotic process automation*. <https://www.linkedin.com/learning/introducing-robotic-process-automation>
- Barth, M. E. (2014). Measurement in financial reporting: The need for concepts. *Accounting Horizons*, 28(2), 331–352. <https://doi.org/10.2308/acch-50689>
- Barth, M. E. i Landsman, W. R. (1995). Fundamental issues related to using fair value accounting for financial reporting. *Accounting Horizons*, 9(4), 97–107. <https://www.scribd.com/document/85585886/Week-1-Fundamental-Issues-Related-to-Using-Fair-Value-Accounting-for-1995-Barth-and-Landsman>
- Barth, M. E., Beaver, W. H. i Landsman, W. R. (2001). The relevance of the value relevance literature for financial accounting standard setting: Another view. *Journal of Accounting and Economics*, 31(1–3), 77–104. [https://doi.org/10.1016/S0165-4101\(01\)00019-2](https://doi.org/10.1016/S0165-4101(01)00019-2)

